

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
Krimināltiesību zinātņu katedra

Bakalaura darbs

*Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas krimināltiesiskais un
civiltiesiskais aspekts*

Saņemts

_____ katedrā

200_.g_. _____

Sekretāra(-es) paraksts

Pilna laika klātienēs
6. semestra J-5 grupas studente
Natalja Korovina
Apliecības numurs nk05016

Zinātniskais vadītājs
Dr.iur., prof. Uldis Krastiņš

Rīga, 2009

Satura radītājs

Ievads	3
1.nodaļa.....	5
Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas krimināltiesiskais aspekts	5
2.nodaļa.....	23
Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas civiltiesiskais aspekts.....	23
3.nodaļa.....	31
Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas krimināltiesiskā aspekta nošķiršana no civiltiesiskā aspekta	31
Kopsavilkums	44
Anotācija	47
Annotation.....	48
Izmantoto avotu saraksts.....	49
Pievienoto dokumentu saraksts.....	51

Ievads

“Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas” jēdzienus laika gaitā līdztekus apstrādājuši gan krimināltiesībās, gan civiltiesībās. Taisni civiltiesiskā apgrozībā sāka sevišķi spilgti izcelties šā nodarījuma mantiskā daba. Civiltiesības pirmās arī deva pareizu viltus būtības definīciju, konstruējot to uz cietušā “maldīšanos”, ko ļaunprātīgi izsaukusi cita persona.¹ No otras puses, teorētiski kriminālisti, cenšoties izslēgt krimināltiesību sistēmā vispārīgāku sodāmās apmanīšanas tipu, pievienoja pirmajā laikā to “paņemšanas” sugas jēdzienam, pie kam atšķirot no slepenas, atklātas un vardarbības paņemšanas, radīja paņemšanu ar viltu.²

Mūsdienās ļoti bieži rodas situācijas, kad nepieciešams nošķirt viltu vai uzticēšanās ļaunprātīgu izmantošanu, kā civiltiesisku deliktu, no viltus vai uzticēšanās ļaunprātīgu izmantošanu, kā noziedzīgu nodarījumu. Problēma nošķiršanā izpaužas tādējādi, ka gan, civiltiesības, gan krimināltiesības ir līdzīgi definējuši viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanu jēdzienus. Līdz ar to rodas neskaidrības šo jēdzienu nošķiršanā. Nošķiršana ir nepieciešama, lai likumiski, sekmīgi, taisnīgi, objektīvi, efektīvi, ievērojot cilvēktiesības un cilvēka pamatbrīvības, noteiktu, vai persona ir saucama pie kriminālatbildības, vai viņas veiktās darbības vai bezdarbība ir atzīstama par civiltiesisku deliktu, kurš paredz civiltiesiskā kārtībā zaudējumu atlīdzību sakarā ar mantisku kaitējumu. Minētie argumenti kalpo par šādu jautājumu aktuālitāti.

Līdz ar to autore savā bakalaura darbā par pētījuma priekšmetu ir izvēlējusies viltus un uzticēšanās ļaunprātīgu izmantošanu krimināltiesisko un civiltiesisko aspektu. Darbā tiek aplūkoti viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanās izpausmes veidi, pamatojot tos ar piemēriem.

Darba mērķis ir noteikt robežu, nošķirot civiltiesisku deliktu no viltus vai ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas, kā noziedzīga nodarījuma par kuru saskaņā ar Krimināllikumu iestājas kriminālatbildība. Jo Krimināllikuma 1.pants nosaka kriminālatbildības pamatu - pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi šajā likumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.

Pētījumu novitāte izpaužas tai aspektā, ka bakalaura darbā aplūkotais temats par viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanu krimināltiesisku un civiltiesisku aspektu ir jauns savā ziņā, jo iepriekš nekādi pētījumi par šo tēmu nebija veikti.

¹ Mincs P. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005., 348.lpp.

² turpat.

Bakalaura darbā veiktā pētījuma pamatu veido zinātniskās izzināšanas dialektiskā metode, teoritiskās analīzes vispārzinātniskās (analīze, sintēse, abstrahēšana, indukcija, dedukcija) un atsevišķi zinātniskās metodes, tādas kā deskriptīvā, vēsturiskā, salīdzinošā. Kā arī tika aplūkota Latvijas tiesu prakse krimināllietās.

1.nodaļa

Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas krimināltiesiskais aspekts

Viltus un ļaunprātīga uzticēšanās izmantošana pieder pie noziedzīga nodarījuma objektīvās puses.

Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārēja izpausme, kas rada vai var radīt kaitīgas izmaiņas apkārtējā pasaulē.¹

Noziedzīgā nodarījumā, tāpat kā jebkurā cilvēka uzvedībā, var izdalīt divas puses – vainīgā intelektuālo un gribas pusi, kas izpaužas lēmumu pieņemšanā par noteikta mērķa sasniegšanu, par paņēmieniem un līdzekļiem, kā tas sasniedzams, un kas realizējams ar noteiktu darbību, vai atturoties no tās.²

To otro vainīgā uzvedības pusi – reālo izpildījumu, kas izpaužas kā prettiesiska apzināta darbība vai bezdarbība, kā arī noziedzīga nodarījuma izdarīšanas veidu, apstākļus, laiku, radīto kaitējumu, cēloņsakarību, ir pieņemts dēvēt par noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi.³

Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošana ir ietvēta vairākos Krimināllikuma⁴ pantos:

- 90.pants. Kavēšana realizēt vēlēšanu tiesības un tiesības piedalīties tautas nobalsošanā - par apzinātu personas kavēšanu brīvi realizēt tiesības vēlē deputātus un tikt ievēlētam vai brīvi piedalīties saskaņā ar Latvijas Republikas likumiem rīkotajā tautas nobalsošanā, lietojot vardarbību, viltu, draudus, uzpirkšanu vai citā prettiesiskā veidā;
- 153.pants. Personas nolaupīšana - par personas sagrābšanu, lietojot vardarbību vai draudus, vai aizvešanu ar viltu vai izmantojot personas bezpalīdzības stāvokli (personas nolaupīšana);
- 164.pants. Piespiešana nodarboties ar prostitūciju - par personas iesaistīšanu prostitūcijā, ļaunprātīgi izmantojot tās uzticēšanos vai ar viltu, vai izmantojot personas atkarību no vainīgā vai tās bezpalīdzības stāvokli;
- 169.¹ pants. Nelikumīgas darbības adopcijas kārtošanā - par piekrišanas pieprasīšanu nepilngadīgā adopcijai no šā nepilngadīgā mātes, tēva vai aizbildņa personiski vai ar starpnieku, lietojot vardarbību, draudus, viltu, uzpirkšanu vai citā prettiesiskā veidā, kā arī par šādu starpniecību;

¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. *Krimināltiesības. Vispārīga daļa*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008., 110.lpp.

² Turp.

³ Turp.

⁴ Krimināllikums, "Latvijas Vēstnesis" 08.07.1998., 199/200 (1260/1261.,

- 177.pants. Krāpšana - par svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšanu, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu;
- 171.pants. Aizbildņa tiesību ļaunprātīga izmantošana - par aizbildnības vai aizgādības izmantošanu, kaitējot aizbilstamajam vai aizgādībā esošajam;
- 196., 317., 318.un 341.panti – kas paredz atbildību par pilnvaaru ļaunprātīgu izmantošanu vai pārsniegšanu, rādot būtisku kaitējumu;
- 197., 319.un 342 panti – kas paredz atbildību par darba pienākumu nolaidīgu pildīšanu, radot būtisku kaitējumu.

Bez piemīnētajiem Krimināllikuma pantiem viltus ka maldināšanas elements sastopams arī citos pantos:

- 192.pants. Viltotas naudas un valsts finanšu instrumentu izgatavošana, izplatīšana, pārvadāšana, pārsūtīšana, iegādāšanās un glabāšana - par viltotu Latvijas Republikā apgrozībā esošu vai apgrozībai paredzētu naudas zīmju, monētu, valsts finanšu instrumentu vai ārvalstu valūtas izgatavošanu, pārvadāšanu, pārsūtīšanu, iegādāšanos vai glabāšanu nolūkā to izplatīt, kā arī par šāda viltojuma izplatīšanu;
- 193.pants. Nelikumīgas darbības ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem - par finanšu instrumenta vai maksāšanas līdzekļa viltošanu, kā arī par šāda viltojuma izplatīšanu vai izmantošanu, ja nav šā likuma 192.pantā paredzētā nozieguma pazīmju;
- 193.¹ pants. Datu, programmatūras un iekārtu iegūšana, izgatavošana, izplatīšana, izmantošana un glabāšana nelikumīgām darbībām ar finanšu instrumentiem un maksāšanas līdzekļiem - Par tādu datu iegūšanu, izplatīšanu vai izmantošanu, kas dod iespēju nelikumīgi izmantot finanšu instrumentu vai maksāšanas līdzekli;
- 321.pants. Kukuļa piesavināšanās - Par kukuļa piesavināšanos, ko persona saņēmusi nodošanai valsts amatpersonai vai ko tā pieņēmusi, uzdodoties par valsts amatpersonu.

Kā jau iepriekš minēts, viltus ir vairāku Krimināllikuma parēdzēto sastāvu pazīme, savukārt dažos gadījumos, kaut arī viltus nav ietverts nodarījumā sastāvā, nodarījums var realizēties ar viltu, piemēram, ar viltu iedodod cietušajam indi, lai iestātos viņa nāve. Bet norāde uz uzticēšanās ļaunprātīgu izmantošanu ir motivēta tikai tad, ja tā nav saistīta ar uz āru vērsta viltus elementu.

Uzticētas mantas nolaupīšana var tikt kvalificēta kā krāpšana, ja vainīgais šādas mantas saņemšanas brīdī apzinās, ka rīkojas ar viltu vai ļaunprātīgi izmanto uzticēšanos un vēlas cietušo piemānīt, bet cietušais viņa īpašumā vai valdījumā esošo mantu nodevis, būdams maldināts par vainīgā patieso nodomu (Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma 2001.gadā 14.decembra lēmuma Nr.3 ‘‘Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu’’ 4.4.punkts).¹

Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošana var raksturot gan krāpšanu, gan piesavināšanos, tādēļ būtiski ir konstatēt vainīgā psihisko attieksmi pret nodarīto un viņa nodoma intelektuālo un gribas momentu, kā arī to, vai cietušais mantu nodevis patiesi labprātīgi vai arī tas noticis maldu iespaidā.²

Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošana ir pamats krāpšanas izdarīšanai. Mūsdienās Krimināllikuma 177.pantā ir definēta krāpšana un noteikta atteicīga atbildība pa to:

(1) Par svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšanu, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu (krāpšana),—

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem var ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz sešdesmit minimālajām mēnešalgām.

(2) Par krāpšanu, ja tā izdarīta atkārtoti vai ja to uzdarījusi personu grupa pēc iepriekšējas vienošanās, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz sešiem gadiem vai ar mantas konfiskāciju vai ar naudas sodu līdz simts minimālajām mēnešalgām.

(3) Par krāpšanu, ja tā izdarīta lielā apmērā vai ja tā izdarīta, iegūstot narkotiskās, psihotropās, stipri iedarbīgas, indīgās vai radioaktīvās vielas, sprāgvielas, šaujammieročus vai minīciju, —

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz trīspadsmit gadiem vai ar naudas sodu līdz simt piecdesmit minimālajām mēnešalgām, konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas, un ar policijas kontroli uz laiku līdz trim gadiem vai bez tās.

Taču, aplūkojot viltus un ļaunprātīgas uzticēšanas izmantošanas vēsturisko aspektu, ir jāsecina, ka viltus un ļaunprātīgas uzticēšanas izmantošana civilā un kriminālā jomā netika atdalīti. Senajā Romā krāpšanas jēdziens nepaspēja atdalīties no vispārējā ‘‘crimen falsi’’ un, pareizāk, ‘‘quasi falsi’’, kur pirmajā vietā izvirzās ne mantiska zaudējumu sagādāšana, bet vainīgā apmānošs darbības veids. Mazu progresu šī nozīmē uzrādīja ķeizaru laikā papildu sastāva ‘‘stellionatus’’ izveidošanās, kas nozīmēja, pēc tiesas uzskata, ar kriminālsodu ‘‘poena arbitraria’’ (atšķirībā no izsūtīšanas vai nāves soda, kas draudēja par citiem crimen falsi)

¹ Liholaja V. *Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006., 133.lpp.

² turp.

sodāmo mānīšanas nodarījumu, kurš nebija ievietojams kādā no pastāvošiem tradicionālajiem noziedzīgiem sastāviem. Ne labā jautājums bija nostādīts senģermāņu tiesībās, kur viltus (nodevības paņēmiens vēl vairāk kā romiešu tiesību sistēmā noteica ar to saistītu noziedzīgo nodarījumu būtību. Tas deva vēlāk iemeslu konstruēt vispārēja sastāva teoriju ‘tiesību uz patiesību’ (Recht auf Wahrheit) pārkāpšanu, kas aptvēra visus melu gadījumus tiesiskā apgrozībā. Pēc tam nāca ‘melīgas rīcības’ diferencācija, šķirojot to dažādos nodalījumos pēc tās tieši aizskarta tiesiskā labuma pazīmes. Vairāk vai mazāk tīrā veidā ‘patiesības aizskārums’ paglabājies.¹ Laiku gaitā par attīstības sasniegumu kļuva sevišķā konstrukcijas sastāvā ietverts mantisks aizskārums, lietojot viltu un ļaunprātīgu uzticēšanos izmantošanās.

Tātad secinot par Krimināllikumā 177.pantā ietverto dispozīciju, ka krāpšana ir svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšanu, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu, vai noteikt krāpšanas objektīvo pusi, kuru izveido trīs elementi:

1. prettiesiska darbība vai bezdarbība (viltus vai uzticības ļaunprātīga izmantošana);
2. kaitīgas sekas vai nozieguma sekas (mantas vai tiesības uz mantu iegūšana);
3. cēloņsakarība starp prettiesisko darbību vai bezdarbību un tām sekām, kas iestājušās šīs darbības vai bezdarbības rezultātā.

Objektīvi krāpšana izpaužas kā svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšana, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu. Aplūkojot krāpšanas objektīvo pusi, jāatzīmē noziedzīgas darbības raksturs. Pati par sevi darbība aptver gan viltu, gan uzticēšanās ļaunprātīgu izmantošanu, gan cietušā mantas iegūšanu, taču viltus un uzticēšanās ļaunprātīga izmantošana, kā noteikta cilvēka uzvedība, ir noziedzīgas darbības pamats, galvenais kritērijs krāpšanas norobežošanai no citiem noziedzīgiem nodarījumiem. Pastāv divi veidi, ar kuriem var veikt krāpšanu: ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos un krāpšana ar viltu. Tieši šie veidi atšķir krāpšanu no parējiem noziedzīgiem nodarījumiem pret īpašumu.

Raksturīgāka ir krāpšana ar viltu. Attiecībā uz krāpšanu, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos, lielai daļai tiesību speciālistu ir noliedzoša nostāja.²

Ļaunprātīga uzticēšanās izmantošana un viltus – cilvēka uzvedības izpausme. Iegūstot svešu mantu vai tiesību uz šādu mantu, krāpnieks izdara dažādas darbības, proti, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanās vai ar viltu, tas kalpo par pamatu krāpšanas izdarīšanai.

Vainīgā noziedzīgā darbība pastāv iekš tā, ka viņš pamudina citu personu rīkoties kaitīgi tai mantiskai sfērai, kuras pārstāvis šī persona ir, radot viņā pārliecību par tādu apstākļu

¹ Mīncis P. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005., 347.lpp.

² Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 189.lpp.

trūkumu vai esamību, kuru esamība vai trūkums dotu šīs personai rīcībai citu vīrzienu, runa ir par "apstākļiem", t.i., par to, ko var pieskaitīt pagātnei vai tagadnei, bet ne nākotnei.¹

Viltus vai ļaunprātīga uzticēšanās izmantošana ir pamats krāpnieciskām darbībām un tas tiek izdarītas ar darbībām, ko veic krāpnieks, tātad var secināt par pastavošo cēloņsakarību starp krāpnieka darbībām un sekām - svešu mantu vai tiesību uz šādu mantu iegūšanu. Cēloņsakarība ir noziedzīgo nodarījumu materiālo sastāvu objektīvās puses pazīme. Tātad kaitīgas sekas - svešu mantu vai tiesību uz šādu mantu prettiesiska iegūšana atrodas cēloņsakarībā ar krāpnieka viektajām darbībām, izmantojot viltus vai uzticēšanās izmantošanu.

Viltus krāpšanas gadījumā atšķiras no parējiem viltus veidiem ar to, ka šajā situācijā viltus tiek pielietots mantas vai tiesību uz šādu mantu prettiesiskai iegūšanai. Šeit par noziedzīga nodarījuma objektu un mērķi, kuru vēlējas sasniegt noziedzinieks, kļūst viltus saturs un nereti viltus forma. Tikai tādā nozīmē var runāt par krāpniecisko viltu.

Viltus vienmēr izpaužas kā objektīvi eksistējošu faktu sagrozīšana vai kā nepatiesas apgalvojums par kāda fakta esamību vai neesamību (viltus aktīvā forma), kā arī kādu faktu noklusēšana, noslēpšana (viltus pasīvā forma). Viltu raksturo vairākas pazīmes. Pirmkārt, bez subjekta, kurš īsteno maldināšanu, ir arī objekts, kuram viltu adresēts. Otrkārt, viltus krāpšanā vienmēr tiek realizēts tīši, ar nolūku iegūt svešu mantu vai tiesības uz svešu mantu.

Krāpnieciskā viltus saturu veido apstākļi, par kuriem cietušais tiek maldināts. Viltus kā krāpšanas veids raksturīgs ar to, ka persona vai nu paziņo nepatiesas ziņas vai arī noslēpj faktus, kurus viņai vajadzēja paziņot mantas īpašniekam vai tās valdītājam. Viltus var arī skart pašu priekšmetu, personas, notikumus, to faktisko vai juridisko īpašību. Viltus saturu var veidot gan objektīva, gan subjektīva rakstura ziņas. Notikumi par kuriem tiek maldināts cietušais var notikt tagadnē, pagātnē vai nākotnē. Prakse liecina, ka viltus, kas vērsti uz nākotnes notikumiem ir visbiežāk sastopams. Maldinot cietušo par savām darbībām nākotnē, krāpnieks, rada nepareizu priekšstatu par savu īsto nodomu, kas viņam ir tagadnē.

Krāpnieciska viltus satura pētīšana ir nepieciešama lai:

1. sniegtu pēreizu vērtējumu noziedzīgām darbībām, kuras ir saistītas ar krāpšanu, vērtējot sabiedrībai radīto kaitējumu, ar mērķi individualizēt sodu.
2. krāpšanas nošķiršana no citiem noziedzīgiem nodarījumiem, lai sniegtu noziedzīga nodarījuma pareizo kvalifikāciju
3. sekmīgāk cīnīties ar tāda veida noziedzīgiem nodarījumiem, nosakot vistipiskākus viltus izdarīšanas formas.
4. likvidēt cēloņus un sekas, kas veicina krāpšanas izdarīšanu.

¹ Mincs P. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005., 351.lpp.

Dažkārt robežas, kas ļauj norobežot viltu no parastas darījumu prakses, var būt visai neskaidras un atkārtīga no "biznesa ētikas" un juridisko tikumu līmeņa. Dažkārt ne tiesību zinātnei, ne tiesu praksei neizdodas novilkt pietiekami skaidras un viennozīmīgas šo juridisko parādību robežas. Savulaik profesors P.Mincs šīs robežas meklēja "normālā saprāta" un "individuālā saprāta" teorijas, viltu saistīja ar faktiskajiem apstākļiem, tātad nosacījumiem, kas attiecas uz pagātņi vai nākotni, bet ne uz nākotni. No krāpšanas elementiem viņš izslēdza nepatiesus novērtējumus, sava viedokļa izklāstu, preces izlielīšanu un citas tamlīdzīgas darbības, kas nesaistās ar mantas izkrāpšanu.¹

Aktīva maldināšana ir tīša aktīva personas ietekmēšana, lai panāktu maldību. Viltus saturs attiecas uz apstākļiem, sakarā ar kuriem krāpnieks maldina cietušo. Viltu var izdarīt paužot nepatiesas ziņas, uzrādot viltotus dokumentus, falsificējot darījuma apstākļus, kā arī veicot citas darbības, kuras rezultātā personai rodas priekšstats par darījuma patiesumu un mantas pamatotu pāreju vainīgās personas īpašumā vai valdījumā. Viltus realizēšanas forma var būt mutiskā un rakstiskā forma. Īstēnojot fiktīvus darījumus, vainīgās personas uzrāda viltotus dokumentus, piemēram, pilnvaras, lēmumus, viltotas personas apliecības, kā arī viltotus darījuma noformēšanas dokumentus. Vadoties no tiesu prakses un autoru atziņām, var nosacīti izdalīt četras galvenās viltus apstākļu grupas:

Viltus apstākļu grupas:

1. Viltus attiecībā uz personu;
2. Viltus attiecībā uz dažādiem priekšmetiem:
 - priekšmetu tāpatība,
 - priekšmetu kvalitāte,
 - priekšmetu daudzums,
 - priekšmetu esamība;
3. Viltus attiecībā uz dažādiem notikumiem un darbībām;
4. Nepatiesi solījumi (viltus nodomos).

Juridiskā literatūrā sastopami arī vairāki citi viltus grupēšanas veidi, piemēram, profesore N.Lopašenko nodala šādus viltus veidus:

1. Viltus attiecībā uz nolūkiem:
 - solījums norēķināties par iegādāto preci pēc tās pārdošanas,
 - solījums cietušajam par viņa naudu piegādāt noteiktu preci,
 - solījums samaksāt lielāku naudas summu nekā uzrādīts dokumentos,

¹ D. Mežulis. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 203.-204.lpp.

- solījums iekārtot darbā ārvalstīs,
 - solījums, veicot priekšapmaksu, sagādāt dažādas izdevīgas preces un pakalpojumus,
 - solījums, veicot par ieguldījumu maksāt lielas dividendes u.c.;
2. viltus attiecībā uz priekšmetu;
 3. viltus attiecībā uz faktiem;
 4. viltus attiecībā uz personību;
 5. spēļu viltus;
 6. viltus saistībā ar zīlēšanu;
 7. viltus ārstniecībā.¹

Šāds grupējums ir ļoti nosacīts, jo neaptver visus aspektus, uz kuriem viltus var izpausties, bet vairumā, viltus tiek nodalīts attiecībā gan uz priekšmetiem, gan personām, gan notikumiem un darbībām.

Viltus attiecībā uz personu var izpausties nepatiesu ziņu sniegšanā par sevi vai citu personu, atsaucē uz neesošu personu vai arī personas faktiski nepiemītošām īpašībām. Tātad viltus attiecībā uz personu parasti notiek, vainīgajam sniedzot nepatiesas vai melīgas ziņas par sevi vai līdzdalībnieku (līdzdalībniekiem). Pēc satura tādas ziņas var būt vērstas uz personas esamību, īpašībām, tāpatību, juridisko stāvokli, tiesisko statusu vai kādam citām personiskām pazīmēm. Viltus var būt vērsts arī uz trešām personām, piemēram vainīgais paziņo citušajam par radnieku esamību, kuru patiesībā nav, un, šādi maldinot un pārliecinot viņu, izmanto nepatiesus un melīgus apgalvojumus par nepieciešamību nosūtīt radniekam nepieciešamo naudas summu, izmantojot krāpnieka stapniecību. Par vēl vienu piemēru var kalpot arī tāda situācija, kad krāpnieks apmāna cietušo par to, ka cietušā radnieks nodarījis trešai personai zaudējumus un prasa šādu zaudējumu atlīdzību. Vainīgais var uzdoties arī par citu personu, lai izraisītu cietušā uzticēšanos. Piemēram, vainīgais, uzdodamies par labdarības organizācijas ziedojumu vācēju, saņem no cietušām personām ziedojumus; var arī uzdoties par kreditora pārstāvi, iegūst minēto aizdevuma samaksu; vainīgas var uzdoties arī par amatpersonu un iegūt samaksu par reāli neeksistējošo sodu; vai krāpnieks, izmantodams citas personas apliecinošus dokumentus vai viltotus dokumentus noslēdz darījumus ar mērķi saņemt kaut kādu pakalpojumu vai saņemt naudu.

Viens no viltus attiecībā uz personu paveidiem ir viltus attiecībā uz personas īpašībām. Piemēram, vainīgais uzdodas par sabiedrisko pakalpojumu kontroles darbinieku un izkrāpj no cietušām personām naudas samaksu par sabiedriskiem pakalpojumiem; vai arī vainīgais

¹ Лопашенко Н. *Преступления против собственности: теоретико-прикладное исследование*. М.: ЛексЭст, 2005., 265.стр.

uzdodas par personu, kurai ar likumu piešķirtas tiesības saņemt pabalstu par trūcīgas personas statusu, izkrāpj no valsts fonda līdzekļus.

Viltus attiecībā uz priekšmetiem var skart priekšmeta eksistenci, piederību vai tā īpašības. Tāds viltus paveids parasti notiek, sniedzot melīgu un maldinošu informāciju par dažādu priekšmetu eksistenci, to tāpatību, skaitu, vērtību, daudzumu. Parasti šādu viltu krāpnieki izmanto tādos gadījumos, kad vainīgais ir pārdēvēja lomā un cietušais ir pircēja lomā, vai citos darījumos, kad darījumā pastāv kāda mantiskā labuma dēvējs un tāda mantiskā labuma saņēmējs, proti, atlīdzības darījumos. Viltus attiecībā uz priekšmetu esamību ir tāda gadījumā, kad vainīgais apmāna cietušo, pielietojot melus par priekšmeta esamību, un cietušais, būdams pārliecināts par šādas mantas eksistēšanu, vēlās to iegūt sava īpašumā, veic samaksu, protams, vainīgais šo priekšmetu cietušajam nenodod, jo priekšmets neeksistē. Piemēram, krāpnieks ievieto sludinājumu interneta resursā par kādas preces pārdošanu, kaut reāli šī prece neeksistē, pircējs veic samaksu, izmantojot interneta resursu, lai viņam tiktu piegādāta nopirktā prece, bet precī cietušais nesaņem. Sniedzot par darījuma priekšmetu nepatiesas ziņas, vainīgais parasti panāk no cietušā samaksu, kas patiesībā neatbilst priekšmeta faktiskajai vērtībai.

Tomēr likums atzīst par krāpšanu gadījumus, kuros pircējs ir apzināti maldināts par preces īpašībām un šo maldu dēļ iegādājis preci par tādu vērtību, kādu viņš nebūtu maksājis, zinādams lietas patiesos apstākļus. Šajā gadījumā cietušā vajadzības var būt daļēji apmierinātas, tomēr iegūtās mantas vērtība acīm redzami neatbilst maksātajai cenai.¹

Viltus attiecībā uz priekšmeta pastāvēšanu ir situācijās, kad krāpnieks sniedz nepatiesas ziņas par lietas esamību, kaut patiesībā tās nav vai arī viņam tā nepieder. Tāda viltus izpausme ir līdzīga viltus paveidam attiecībā uz priekšmeta esamību. Praksē viltus attiecībā uz priekšmeta esamību un viltus attiecībā uz priekšmeta pastāvēšanu grūti nošķirt, bet abos gadījumos, vainīgais sniedz nepatiesus un melīgus apgalvojumus ar nolūku izkrāpt cietušā mantu.

Līdzīgs viltus gadījums ir viltus attiecībā uz priekšmetu tāpatību un kvalitāti. Viltus attiecībā uz priekšmeta tāpatību un kvalitāti pastāv tādos gadījumos, kad cietušajam noteiktās mantas vietā tiek nodota cita mazvērtīgāka manta, kuras kvalitāte un vērtība ir mazāka par solīto mantu. Pārsvarā tāda viltus izpausme parādās lietās, kad cietušais tiek maldināts par priekšmeta (konkrēti - krāsaini metāli, dārgakmeņi, mākslas priekšmeti un citi līdzīgie pēc vērtības priekšmeti) īstumu, uzdodod tos par īstiem, kaut patiesībā tie priekšmeti ir viltoti. Šādas krāpšanas krāpnieks izdara apgalvojumus par priekšmeta īstumu vai samainot īsto priekšmeto pret neīsto, vai arī tos falfiscējot. Ar falsifikāciju sašaurinātā formā saprot preču,

¹ Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 206.lpp.

izstrādājumu, mākslas darbu apzinātu, parasti nekvalitatīvu atdarināšanu un viltošanu, savukārt krāpšanas gadījumos falsifikācijas jēdzienu jātulko plašākā nozīmē, kā iekviena priekšmeta īpašību izmaina ar viltus nolūku. Falsifikācijas piemēri ir: priekšmetu apzeltīšana un uzdošana par zelta priekšmetiem; raudzes zīmes taisīšana; dārgakmeņu maiņa ar mazvērtīgākiem akmeņiem juvelierizstrādājumos; naudas lelles, kad darbojas vairāki krāpnieki, viens no krāpniekiem uz ielas zaudē naudas paku, otrs krāpnieks seko aiz pirma un paņem nozaudēto naudas paku un sāk piedāvāt apkārtējiem cilvēkiem sadalīt šo nozaudēto naudas summu, tad pēkšņi parādās naudas īpašnieks ar draudiem par policijas izsaukšanu un piedāvājumu cietušajam samaksāt par policijas neizsaukšanu.

Taču atbildība par viltotu finanšu instrumenta izgatavošanu un realizēšanu iestājas saskaņā ar Krimināllikuma 192.pantu un 193. panta otro daļu un atbildība par neatļauto finanšu instrumenta emitēšanu saskaņā ar Krimināllikuma 194.pantu. Nodarījumi atšķiras ar to, ka viltošanas gadījumā tiek izgatavots oriģinālām līdzīgs finanšu dokuments, taču Krimināllikuma 194.pants paredz atbildību par finanšu instrumenta izlaišanu neatļautā kārtībā. Piemēram, nav iespējams viltot īpašuma kompensācijas sertifikātus, jo tie dabā nepastāv, savukārt darbības, kas vērstas uz šādu dokumentu iegūšanu, izmantojot viltotus dokumentus, veido krāpšanas sastāvu.

Viltotu dokumentu izmantošana ir viens no paņēmieniem, kas tiek izmantotas svešas mantas iegūšanai, tāpēc šīs darbības vēl papildus nav jākvalificē saskaņā ar Krimināllikuma 275.pantu (Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma 2001.gada 14.decembra lēmuma Nr.3 "Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nalaupīšanu" 4.3. un 4.4.punkts.¹

Viltus ka krāpšanas veids Krimināllikuma 177.panta izpratnē raksturīgs ar to, ka persona vai nu paziņo nepatiesas ziņas vai arī noslēpj faktus, kurus viņai vajadzēja paziņot mantas īpašniekam vai tās valdītājam. Kā izskaidrojis Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma savā 2001.gada 14.decembra lēmuma Nr.3 "Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nalaupīšanu" 4.3. un 4.4.punktā, viltus var būt ietvērts viltotā dokumentā vai arī izpausties šāda viltojuma izmantošanā, kas nozīmē, ka viltota dokumenta izmantošana krāpšanas gadījumā neatkarīgi no tā, kas ir bijis viltojuma autors un izpildītājs, aptvertas ar Krimināllikuma 177.panta paredzētās krāpšanas sastāvu, un to nevajag vēl papildus kvalificēt saskaņā ar Krimināllikuma 275.pantu. Kopība ar šo krimināltiesību normu veidojas tikai tad, ja persona, kura krāpšanas nolūkā izmantojusi viltotu dokumentu, pati arī šādu viltojumu izdarījusi.²

¹ Liholaja V. *Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006., 127.lpp.

² Turp.

Analizējot tiesu prakses materiālus, jāsecina, ka krāpšana ar viltu, kas izpaudusies viltotu dokumentu izmantošanā, ir visai izplatīta parādība, pie tam krāpnieki nereti paši šos dokumentus ir viltojuši. Šādā gadījumā izdarītajā nodarījumā pamatoti konstatētas Krimināllikuma 177.panta un 275.pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu pazīmes, taču tikai attiecībā uz dokumeta, kas piešķir tiesības vai atbrīvo no pienākumiem, viltošanu, kas veido vienu no Krimināllikuma 275.panta ietvertajiem noziedzīgajiem nodarījumiem un krāpšanas gadījumā ir kvalificējams patstāvīgi. Šajā pašā pantā norādītā viltojuma izmantošana, kā jau minēts, ir krāpnieka izmantotā viltus izpausme. Tas attiecināms arī uz viltota zīmoga vai spiedoga izmantošanu, izdarot krāpšanu.¹

Viltus attiecībā uz notikumiem vai darbībām visbiežāk izpaužas cietušo pārliecināšanā par it kā izdarītajiem pakalpojumiem. Rīkojoties šādā veidā, krāpnieki bieži vien kā palīglīdzekļus izmanto viltotus dokumentus vai priekšmetus. Par piemēru var kalpot apdrošināšanas krāpšana, kad nodarījums parasti tiek izdarīts, sniedzot nepatiesās ziņas par it kā faktiskiem notikumiem – sociālās apdrošināšanas, apdrošinātiem mantiskiem vai saimnieciskiem zaudējumiem, veselības traucējumiem.

Vieni apstākļi, attiecībā pret kuriem melo noziedznieks, kalpo par šķietamu pamatu mantas nodošanai.

Citi apstākļi, kuri nekalpo par pamatu mantas nodošanai, kalpo kā priekšnoteikumi tālākai viltošanai, vai arī ir nepieciešami, lai radītu uzticēšanās pret krāpnieku, līdz ar to, lai būtu vieglāk apmānīt vai ļaunprātīgi izmantot uzticību. Tādi apstākļi arī ietilpst krāpnieciska viltu saturā, tāpēc ka cietusī puse izvērtē šos atstākļus, kad pieņem lēmumu par mantas nodošanu krāpniekam.

Nepatiesi solījumi kalpo par iemeslu atlīdzības saņemšanai no cietušajiem ‘’avansa’’ veidā, apsolut veikt to labā noteiktas darbības, kaut arī nepatiesiem solījumiem kā viltus saturam ir patstāvīga nozīme, viesbiežāk tie tiek izmantoti kopā ar citiem apstākļiem, kas maldina cietušo.

Prakse liecina, ka viltus par nākotnes notikumiem sastopams ļoti bieži, it īpaši, ja runa ir par paša vainīgā darbībām (viltus solījumi). Maldinot par savām nākotnes darbībām, krāpnieks, rada nepareizu priekšstatu par savo reālo nodomu, kas viņam ir tagadnes momentā. Viltus solījums ir vistipiskākais viltus veids attiecībā uz nākotnes notikumiem.

Nepatiesa fakta paziņošana vai patiesa fakta sagrozīšana vai slēpšana atšķir viltu no nepatiesiem solījumiem, kas attiecās uz nākotni. Taču neaprobežojoties ar ārējo pasauli, fakti var attiekties arī uz iekšējo pasauli; tādā kārtā krāpšana ir arī tad, ja, piemēram, no vainīgā uzvešanās upurim rodas pārliecība par iespējas un apņemšanās esamību atdot aizņemto naudu,

¹ Liholaja V. *Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006., 127.lpp.

kamēr īstenībā nav ne vienas, ne otras, turpretī no krāpšanas izslēdz nepatiesīgus novērtējumus, domu izteikumus, preces izlielīšanu u.tml.¹

Nepatiesi solījumi ir vistipiskākais veids, lai maldinātu cietušo par nākotnes notikumiem.

Tāda viltus klasifikācija nav pilnīga, jo nav iespējams noteikt visus viltus veidus krāpšanas gadījumā.

Nereti, lai izmantotu cietušo uzticību un nostiprinātu viņos pārliecību par apsolītā pakalpojuma sekmīgu realizāciju, krāpnieki izdara dažādas papildus darbības, kuras kalpo galvenā mērķa sasniegšanai – cietušā mantas iegūšanai.

Jebkurš viltus, kura saturs tika aplūkots, krāpšanas gadījumos ietverts noteiktā formā. To varētu nosaukt par viltus realizācijas veidu jeb līdzekli. Visizplatītākā ir viltus verbālā forma, kas var būt mutiskā vai rakstiskā formā. Viesbiežāk tas izpaužas mutiski, jo krāpniekam vieglāk īstēnot savu noziedzīgo nodomu, stājoties tiešā kontaktā ar cietušo. Atsevišķos gadījumos viltus forma var būt rakstiska (izmantojot viltotus dokumentus, fiktīvas vēstules utt.) vai dažādas darbības (realizējot falsificētus priekšmetus vai piemēram, krāpšanas gadījumos, kas saistīti ar cietušo mānticības izmantošanu, manipulējot cietušo pārliecināšanai par krāpnieka "pārdabiskajām" spējām). Viltus darbības parasti pavada vārdisks viltus, taču tā var nebūt. Šeit gan jāpiebilst, ka krāpšanas kvalifikācijā izšķiroša nozīme ir viltus saturam, nevis formai.

Sarežģītāks ir viltus bezdarbības formā, respektīvi, kad persona nav sasniegusi tās ziņas, kuras sniegt viņai bija pienākums. Atbilstīgi vispārīgiem principiem personas pienākumu attiecīgi rīkoties nosaka likums, līgums vai cits normatīvais akts. Taču bieži vien sastopami gadījumi, kad šādu speciālu normatīvu aktu nav un pastāv tikai morāls pienākums sniegt šādas ziņas. Gadījumi, kuros persona nav sniegusi nepieciešamās ziņas, dzīves norisēs ir visnotaļ iespējami, tomēr šāda rīcība ir tuvāka ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanai, kad cietušais, uzticēdamies vainīgajam, pienācīgi nav pārbaudījis konkrēto faktu, piemēram, vainīgais noklusējis par citiem viņam zināmiem mantiniekiem, vienprātīgi saņem visu mantojuma masu.²

Viltus kā patiesības faktu sagrozījums vai noklusēšana par patieso faktu dažreiz nerada cietušās personas maldināšanu, jo daudz kas ir atkārtīgs no vainīgā spējām pāliecināt vai izveidot situāciju, kur tāda viltus piemērošana būtu iespējama un cietušās personas izglītības, prāta spējām, attiecībām ar krāpnieku. Tāpēc visos gadījumos nevar viennozīmīgi viltus

¹ Mīncis P. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005., 351.lpp.

² Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 219.lpp.

jēdziena ietvērt cietušā maldīšanos. Viltus ir vainīgā rīcība, līdz ar to maldiem šāda gadījumā jābūt reāliem, nevis šķietamiem.

Katrs viltus, kas vērsts uz mantas iegūšanu vai tiesību uz šādu mantu iegūšanu un izraisījis attiecīgas sekas, obligāti atzīstams par krāpniecisko viltu. Nodarījuma kaitīgums tiek izvērtēts pēc zaudējuma apmēra sagādāšana cietušajam. Jebkurš viltus, pat mazsvarīgs un viselementārākais, bet kurš ir izraisījis mantisku zaudējumus ir kvalificējams kā noziedzīgs. Par noziedzīgu nodarījumu arī atzīstams tāds gadījums, kad notikusi cietušās personas maldināšana, bet vainīgais mantu vai tiesības uz šādu mantu nav ieguvis neatkārtīgu iemeslu dēļ, precīzāk, mantu vai tiesības uz šādu mantu neizdevās iegūt. Krāpšanas gadījumā viltu ietekmē cietušais atdod mantu, taču pastāv gadījumi, kad viltus ir saistīts ar tādām darbībām, kas raksturīgas citām nolaupīšanām, t.i., atklātai vai slepenai zadzībai un izspiešanai.

Ka jau minēts iepriekš, mūsdienās, uzticēšanās ļaunprātīgas izmantošanas sastāvs ietverts vairākos Krimināllikuma pantos, tas ir Krimināllikuma 171., 196., 197., 317., 318., 319. pantā. Ļaunprātīga uzticēšanās izmantošana izpaužas tādējādi, ka vainīgais nolūkā iegūt svešu mantu vai tiesības uz to, izmanto līgumiskas vai citādas tiesiskās attiecības, kas pamatotas uz savstarpējo uzticēšanos, un tā rezultātā vainīgais uzticēšanos izmanto pretēji cietušā interesēm. Viens no krāpšanas pamatprincipiem ir cietušā maldināšana un izmantojot to, cietušais tiek mudināts nodot krāpniekam naudu, īpašumu, tiesības uz kaut ko. Šī "labprātība" padara krāpšanu par "īpašu" noziedzīgu nodarījumu pret īpašumu. Pirmkārt, cietušās personas bieži vien nevēršās policijā pat saprotot ka ir apkrāptas, jo vairākos gadījumos, cietusī persona ir pārliecināta ka vienalga neko nevarēs izdarīt, ka arī dažreiz par iesmeslu nevērsties policijā kalpo cietušā kauns. Otrkārt, pierādīt noziedzīga nodarījuma sastāvu var būt ļoti grūti, jo ir nepieciešams objektīvi pierādīt krāpšanas faktu.

Otrs veids prettiesiskai mantas iegūšanai krāpšanas gadījumā ir ļaunprātīgas uzticības izmantošana. Ļaunprātīgas uzticības izmantošanas gadījumā, kā arī viltus gadījumā, rodas situācija, kad mantas īpašnieks vai cits mantas valdītājs, būdams maldināts, pats nodod krāpniekam mantu, uzskatot, ka šādai nodošanai ir tiesisks pamats. Šis šķietami labprātīgais nodošanas akts no īpašnieka krāpniekam nozīmē ne tikai faktisko mantas pāreju vainīgā rokās, bet arī noteiktu lietošanas vai rīkošanas iespējas iegūšanu.

Ļaunprātīga uzticēšanās izmantošana vai izpausties visdažādākā veidā:

1. Starpnieka pakalpojumu piedāvāšana kādas preces iegādei, bez nolūka izpildīt šīs saistības.

2. Krāpšana no piegādātāja vai pasūtītāja puses. Tādā veida krāpšana vai izpausties ka neapmaksāšana par piegādātu preci, samaksas saņemšana par nepadarītu darbu vai pavisam nelietderīgu preču piegāde¹;
3. Aizņēmuma līguma sastādīšana ar nolūku neatgriezt aizņēmuma summu;
4. Avansa saņemšana kādu saistību izpildei bez nolūka tās pildīt;
5. Priekšapmaksas saņemšana par preču piegādi bez nolūka tās piegādāt;
6. Kredīta saņemšana ar nolūku to neatdot;
7. Apzināta tādu vērtspapīru izlaišana, kuriem nav finansiāla seguma.

Savukārt profesore N.Lopašenko nodala šādus uzticēšanās ļaunprātīgas izmantošanas gadījumus:

1. nomā paņemtas lietas neatdošana;
2. atteikšanās maksāt par kredīta iegādātu preci;
3. patapinātas mantas piesavināšanās;
4. avansa saņemšana par darbu, ko vainīgais negrasās veikt;
5. priekšapmaksas piesavināšanās darījumu ietvaros u.c.²

Saskaņā ar pašreizējo krāpšanas koncepciju uzticēšanās ļaunprātīga izmantošana ir gadījumos, kuros vainīgais cietušā dāvāto uzticību izmanto pretēji viņa interesēm, lai nelikumīgi iegūtu viņa mantu vai tiesības uz to. Par tipisko uzticības līgumu uzskata kredītsaistības, kuru pamatā ir uzticēšanās (lat.val. – ‘credo’). Šīs uzticēšanās attiecības var būt juridiski noformētas vai balstīties tikai uz faktiskajiem apstākļiem. Juridiski nostiprinātās attiecības var būt, piemēram, atbilstīgi likumam (aigādība), līgumam (pilnvarojums) vai dienesta statusam. Ja uzticēšanās attiecības pastāv dienesta funkciju ietvaros, tad nodarījums papildus kvalificējams kā noziedzīgs nodarījums dienestā.³

Uzticēšanās attiecību pamatā ir uzticēšanās jūtas, bet pati šādu jūtu eksistēšana nevar kalpot par pamatu noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanai, katrā gadījumā ir nepieciešams šīs uzticēšanas izpausmes uz āru vērsts akts, piemēram mantas nodošana, pilnvaru nodošana, patapinātas mantas piesavināšana. Savukārt, Krimināllikuma 179.pants paredz šādas uzticēšanas attiecības piesavināšanās gadījumos, kad lieta vainīgajam tiek uzticēta, un vainīgais šo lietu patur savā valdījumā, kaut nekādu likumisku pamatu šādai darbībai nav.

¹ Альбрехт С., Венц Дж., Уильямс Т. *Мошенничество*. СПб: Питер, 1995., 19. стр.

² Лопашенко Н. А. *Преступления против собственности: теоретико-прикладное исследование*. М.: ЛексЭст, 2005., 279.стр.

³ Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 192.lpp.

Uzticēšanās attiecības ir raksturīgas ne tikai mantas nolaupīšanai ar viltu, bet arī zādzībai un piesavināšanās izdarīšanai. Tāpēc, analizējot uzticēšanās ļaunprātīgu izmantošanu jānoskaidro, kādā veidā cietušā uzticība tika iegūta un kādā veidā šī uzticība tika izmantota. Uzticēšanās ļaunprātīga izmantošana notiek, piemēram, kad vainīgais uzdodas par sociālo pakalpojumu sniedzēju vai kādu citu personu, iekļūst cietušās personas telpās ar nolūku veikt zādzību vai laupīšanu. Vai, piemēram, vainīgais, vadot transportlīdzekli cietušo personu un viņam piederošo īpašumu, apstāj transportlīdzekli, paziņo cietušajam par to, ka jāiestūmj, cietušā persona izkāpj no mašīnas, bet vainīgais aizbrauc kopā ar cietušā piederošo īpašumu.

Mantas vai tiesības uz mantu nodošana krāpniekam labprātīgi viltus vai uzticības izmantošanas rezultātā ir galvenā atšķirība, kas ļauj krāpšanu norobežot no zādzības, kas šādas apzinātas labprātīgas mantas atdošanas nav. Krāpšanas gadījumā cietušais pats nodos savu mantu vainīgajam īpašumā vai valdījumā. Ja manta vai tiesības uz mantu iegūtas no personas, kas nav spējīga saprast savu rīcību, tad tādu nodarījumu kvalificē kā zādzību, jo persona nav spējīga izvērtēt apstākļus un nevar labprātīgi nodot mantu vai tiesības uz mantu. Krāpšana jāatšķir no zādzības, kad viltus vai ļaunprātīga uzticības izmantošana tiek izmantoti kā līdzeklis, lai piekļūtu svešai mantai un varētu to nolaupīt.

Par svešas mantas paņemšanu, ļaunprātīgi izmantojot viltu, atšķirībā no krāpnieciskā viltus gadījuma, subjekts iegūst mantu uz šķietama likumiska pamata uz sava vārda nelietojot viltu attiecībā uz nākotnes, tagadnes vai nākotnes notikumiem, kuri varētu kļūt par šķērslim tādai mantas iegūšanai. Bet no subjektīvās puses subjekta rīcība izpaužas kā negodīga darbība, jo tāda manta tiek iegūta bez nolūka to atdot vai aizvietot to ar kādu citu līdzīgu mantu. Gadījumā, kad krāpnieks rīkojas objektīvi nelikumīgi, pielietojot patiesības izkropļošanu, krāpnieks rīkojas nevis ļaunprātīgi izmantojot uzticību, bet gan pielietojot viltu. Ļaunprātīgas uzticības izmantošana paredz, ka rezultātā, pirms mantas iegūšanas, subjekts apzināti nevēlas turpmāk mantu atdod noteiktā saistību izpildes termiņā vai aizvietot ar līdzīgu ekvivalēntu.

Pētot jautājumus par viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanu citu valstu krimināllikumos, īpaša uzmanība ir jāpieverš Krievijas Kriminālkodeksam¹. Krievijas Federācijas Kriminālkodeksā, atšķirībā no Krimināllikuma, ir iekļauts pants par mantisku zaudējumu radīšanu, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanās vai ar viltu, – Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 165.pants. Savukārt Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa (turpmāk tekstā – Krievijas Kriminālkodeks) 159.pantā jau ir definēta krāpšana.

Krievijas Kriminālkodeksā 159.pantā ir definēta krāpšana kā svešas mantas vai tiesību uz šādu mantu iegūšanu, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos vai ar viltu. Šāds definējums ir līdzīgs Krimināllikuma 177.pantam.

¹ Уголовный кодекс РФ от 13 июня 1996 г. N 63-ФЗ (УК РФ).

Krievijas Kriminālkodeksā 165.pantā ir noteikta atbildība par mantisku zaudējumu radīšanu īpašniekam vai citam īpašuma valdītājam, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanās vai ar viltu, bez zādzības pazīmēm. Nodarījums izpaužas jebkuras darbībās, kuras ir vērstas uz mantisku zaudējumu radīšanu, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanās vai ar viltu. Nodarījuma subjektīvā pusē nav iekļautas zādzības pazīmes, tas nozīmē, ka pēc sastāva nav iespējama mantas bezatlīdzības iegūšana ar mantisku nolūku un (vai) mantas atsavināšana par labu vainīgam vai citai personai.¹ Īpašniekam zaudējumi tiek radīti nenododot viņam īpašumu, kuru viņam vajadzēja saņemt. Materiālu labumu vainīgais iegūst uz nesamaksātā pamata, nevis citas personas mantas iegūšanas pamata.² Bieži vien nepastāv tāda zādzības pazīme, kā mantas izņemšana; parasti mantiskā zaudējuma radīšanas mehānisms sastāv no pienācīgā nenodošanas.³

Viltus un ļaunprātīga uzticēšanās izmantošana Krievijas Kriminālkodeksā 165.pantā tiek interpretēta tāpat, kā Krievijas Kriminālkodeksā 159.pantā par krāpšanu.

Darbība (bezdarbība) maldināšanas rakstura (viltus) tradicionālajā Krievijas krimināltiesību izpratnē ir napetiesu ziņu sniegšana (citu darbību īstenošana, pamatojoties uz šādām ziņām) vai arī nepaziņošana par īstām ziņām un faktiem (darbību nepildīšana, kuri ir bazēti uz īstiem apstākļiem) gadījumā, ja šādu ziņu vai faktu paziņošana ir pienākums (darbībām jābūt pabeigtām).⁴

Ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošana nozīmē tiesiskās attiecības (piemēram, līgumtiesiskās attiecības) starp vainīgo un cietušo izmantošana pretēji cietušā interesēm. Ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošana 165.pantā izpratnē būs tādā gadījumā, kad, persona A., ilglaičīgi ņemot aizdevuma summas no personas B.un savlaicīgi veicot norēķināšanos saskaņā ar līguma noteikumiem, faktiski iegūst atvieglojuma statusu (aizdevuma dēvējs neuzstāj par līguma noteikuma ievērošanu par aizdevuma ņēmēja regulāru informēšanu par sava finansiālā stāvokļa mainīšanu) un kaut kāda brīdī, vainīgais izmanto šo iespēju, lai iegūtu jaunu naudas aizdevumu pēc jau esošā finansiālā stāvokļa pasliktināšanās.⁵

Praksē par mantisku zaudējumu radīšanu konkrētiem piemēriem kalpo visdažādākās pienākošā nenodošanas formas, piemēram, pie darījuma notariālās apliecināšanas obligāta maksājuma apmēra samazināšana (ar viltu – samazinot darījuma summu), mazāku summu

¹ Лопашенко Н. А. *Преступления в сфере экономики: авторский комментарий к уголовному закон*. М.: Wolters Kluwer, 2006., 192. стр.

² Коряковцев В.В., Питулько К.В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Спб.: Питер, 2004., 373. стр.

³ Лопашенко Н. А. *Преступления в сфере экономики: авторский комментарий к уголовному закон*. М.: Wolters Kluwer, 2006., 192. стр.

⁴ Гаухман А.Д., Колодкина Л.М., Максимов С.В. *Уголовное право. Часть общая. Часть особенная*. М.: Юриспруденция, 1999., 420. стр.

⁵ Там же.

apmaksā par patērēto elektroenerģiju (pielietojot, tā saucamo, elektroenerģijas skaitītāja pārgrozīšanu), citas personas īpašuma izmantošana bez pilnvarojuma (piemēram, vagona pavadņa, kuram nav tiesību pārdot biļetes, naudas piesavināšana par šādu biļešu pārdošanu), "sveša" Interneta lietošana (kurš ir apmaksāts no citas personas puses), mantkārīga īpašuma izmantošana, kurš atrodas uz tiesiskā pamata vainīgā rīcībā, nesamaksājot kompensāciju īpašniekam (piemēram, irētā dzīvokļa daļas tālāka izīrēšana, dienesta transportlīdzekļa izmantošana personiskām vajadzībām, piemēram, izmantojot kā taksi), papildu un "kreisu" biļešu ražošana un izplatīšana uz estrādes zvaigžņu koncertiem, savas darba vietas izmantošana, lai pildot darbu, kas noteikts darba līgumā, piesavināt naudu sev.¹

Par vēl vienu piemēru 165.pantā izpratnē var kalpot aizdevuma ņemēja nepaziņošana aizdevuma dēvējam par sava finansiālā stāvokļa pasliktināšanas, ja šāda saistība par paziņošanu tika atrunāta līgumā.

Līdzīgi Krievijas esošā Kriminālkodeksā iekļautam regulējumam par mantisku zaudējumu radīšanu īpašniekam vai citam īpašuma valdītājam, ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanās vai ar viltu, bez zādzības pazīmēm, bija Latvijas PSR kriminālkodeksa² iekļauts pants par mantisku labumu iegūšanu ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību.

Latvijas PSR kriminālkodeksa 92.pants noteica atbildību par mantisku labumu iegūšanu ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, ja šāda darbība saistīta ar ievērojamu zaudējumu nodarīšanu valstij vai sabiedriskai organizācijai, trūkstot izlaupīšanas pazīmēm.

Noziedzīga mantisko labumu iegūšana komentējamā panta nozīmē tiek izdarīta tādā veidā, ka vainīgais nelikumīgi patur sev, saglabā savu mantu, ko vajadzēja atdot valstij vai sabiedriskai organizācijai, vai arī paplašina savu mantisko sfēru uz to materiālo vērtību rēķina, kas vēl neatrodas mantiskajos fondos, bet kam vajadzēja tur nonākt.³

Tā rezultātā valsts vai sabiedriskai organizācijai tiek nodarīti netieši zaudējumi, jo nav iegūti maksājumi, ko saskaņā ar likumu vai cietim normatīviem aktiem valstij vai sabiedriskai organizācijai vajadzēja saņemt. Sakarā ar to vainīgais nelikumīgi iedzīvojas.⁴

Noziedzīga mantiska labuma iegūšana, par ko paradzēta atbildība komentējamā pantā, var notikt tādējādi, ka darbinieks, kas nav amatpersona, nelikumīgi, nelietderīgi izlieto viņam sakarā ar darbu uzticētu valsts vai sabiedrisko mantu, lai iegūtu sev mantisko labumu. Šāds nodarījums var izpausties dzelzceļa, auto vai cita transporta līdzekļa izmantošanā kravas vai pasažieru pārvadāšanai par samaksu, ko patur sev par transporta līdzekļa ekspluatāciju vai

¹ Лопашенко Н. А. *Преступления в сфере экономики: авторский комментарий к уголовному закон*. М.: Wolters Kluwer, 2006., 192.-193. стр.

² Latvijas PSR kriminālkodekss, Ziņotājs, 01.01.1961, zaudējis spēku.

³ Kauke V. *Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. J.Dzenīša un A.Niedras vispārīgā redakcijā*. Rīga: Avots, 1982., 315.-316.lpp.

⁴ Turp.316.lpp.

pasažieru pārvadāšanu atbildīgs darbinieks, piemēram, vilciena pavadonis saņem naudu bez biļetes.¹

Ja persona, kas patur sev pilsoņu (citu personu) iemaksātās naudas summas par komunāliem vai sadzīves pakalpojumiem, ir pilnvarota norēķināties ar pasūtītāju (sadzīves pakalpojumu sistēmas darbinieks, autobuša šoferis ar konduktora tiesībām u.c.) un pieņemt tādus maksājumus.²

Latvijas PSR kriminālkodekss 92.pants paredzēto nozieguma sastāvu izveido arī personas izvairīšanās no obligātiem maksājumiem. Vainīgais, lietojot viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, nelikumīgi patur to savas mantas daļu, ko viņam obligātu maksājumu veidā vajadzēja nodot.

Darbības, kas ir patvaļīga pieslēgšanās sveša telefona abonenta telefona līnijai un telefonisku pakalpojumu izmantošana, neapmaksājot šos pakalpojumus, nevar tikt atzītas kā krāpšanas izdarīšana Krimināllikums 177.panta izpratnē (Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2001.gada 4.janvāra lēmums lietā Nr. SKK-3.)³

1961. gada Latvijas PSR kriminālkodekss ar Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991.gada 29.augusta lēmumu "Par Latvijas PSR likumdošanas aktu piemērošanu Latvijā" tiek pārdēvēts par Latvija kriminālkodeksu. 1992. gada 25. augustā no kriminālkodeksa Sevišķās daļas izslēdz otro nodaļu „Noziegumi pret valsts vai sabiedrības īpašumu”, vienlaicīgi pārdēvējot esošo piekto nodaļu „Noziegumi pret pilsoņu personisko īpašumu” par “Noziegumi pret īpašumu” un pieņemot to jaunā redakcijā. Līdz ar to tika izslēgts 92.pants par mantisku labumu iegūšanu ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, ja šāda darbība saistīta ar ievērojamu zaudējumu nodarīšanu valstij vai sabiedriskai organizācijai, trūkstot izlaupīšanas pazīmēm.

Kriminālkodeksa otras nodaļas sevišķā daļa „Noziegumi pret valsts vai sabiedrības īpašumu” izslēgšana ir visai pamatota, jo, mainoties ekonomiskai un sabiedriskai kārtībai, pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanās, kļuva nepieciešams arī mainīt esošos likumus, veicot tajos grozījumus. Ar Latvijas Republikas Augstākās padomes 1991.gada 20.marta lēmumu “Par valsts īpašumu un tā konversijas pamatprincipiem” tika radīti apstākļi ekonomikas pārejai uz tirgus attiecības principiem, liekot saimnieciskās attīstības pamatā privāto iniciatīvu, lai likvidētu saimnieciskās darbības valsts monopolu, strukturāli pārkārtotu tautas saimniecību, kā arī atjaunotu taisnīgumu. Pārstāja pastāvēt nepieciešamība tādās

¹ KaukeV. *Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. J.Dzenīša un A.Niedras vispārīgā redakcijā.* Rīga: Avots, 1982., 315.-316.lpp.

² Turp.317.lpp.

³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. *Krimināllikums zinātniski praktiskais komentārs. Sevišķā daļa. 3.grāmata.* Rīga: AFS, 2007., 27.lpp.

krimināltiesību normās, kā noziegumi pret valsts un sabiedrisko īpašumu, jo jēdzieni kā valsts un sabiedrības īpašums novecojuši, notika pāreja uz tirgus un brīvu ekonomiku.

Savukārt Krievijas likumdevēji šo pantu ir grozījuši, paplašinot tajā objektīvo pusi. Par noziedzīga nodarījumu objektu uzskata valsts, sabiedrības, personu grupu vai atsevišķu personu likumīgas intereses. Interese ir no personas vajadzībām izrietoša un viņas izvēles noteikta aktīva attieksme pret īstenības objektīvajām parādībām un norisēm. Interese arī aptver tādu jēdzienu kā labums, jo interese ir sociāla kategorija, kas vienlaikus ietver sevī gan subjektīvus, gan objektīvus kritērijus.¹ Līdz ar to tika paplašināts pantā iekļauts grupas objekts un tiešais objekts.

¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. *Krimināltiesības. Vispārīga un sevišķā daļa*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001., 32. lpp.

2.nodaļa

Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas civiltiesiskais aspekts

Civiltiesību jomā, atšķirībā no krimināltiesību jomas, viltus no ļaunprātīgas uzticēšanās netiek atsevišķi definēts un tulkots, pastāv jēdzienu kopība, uzticēšanās ļaunprātīga izmantošana ir iekļauta viltus aspektā.

Viltus gadījumā viena persona nevardarbīgā, bet prettiesiskā veida pamudina otro personu noslēgt tiesisko darījumu. Viltum ir raksturīgs tas, ka pieviltā persona viltu neapmanās. Likumdēvējs ir atzinis viltus prettiesiskumu, nodrošinot pieviltajai personai tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ar kuriem ir iespējams novērst tai nelabvēlīgās viltus sekas.¹

Civillikuma 1459.pants atspoguļo viltus jēdzienu civiltiesībās: viltus ir otras personas prettiesīgs maldinājums, lai viņu piedabūtu izdarīt viņas interesēm pretēju darbību vai atturēties no tās.² Viltus ir kādas ieinteresētās personas mērķtiecīga, bet nevardarbīga darījuma dalībnieka ietekmēšana ar negodīgiem līdzekļiem, lai viņu piedabūtu darboties pretēji savām interesēm. Viltus var izpausties ļoti plašā diapazonā, ne tikai elementāros melos, bet arī nepilnīgas informācijas pārsniegšanā, liela mēroga mahinācijas un, beidzot, krāpšanā, kurai ir kriminālnoziedzuma sastāvs.³

Nereti viltus pats par sevi tiek uzskatīts par gribas izpausmes trūkumu. Tas nav glūži pareizi, jo patiesībā gribas izpausmes trūkums, kas rodas viltus gadījumā, ir maldība. Viltus rezultātā radusies maldības atšķiras no regulējuma, kas paredzēts Civillikuma 1441.-1458.pantā, jo viltus ir mērķtiecīgs maldinājums, savukārt pati maldība Civillikuma 1441.panta izpratnē var rasties vai nu no tā, ka pavisam trūkst ziņu, vai, ka ir tikai nepietiekošas ziņas par kādiem faktiskiem apstākļiem - faktiskā maldība, vai kādām tiesiskām normām - tiesiska maldība. Maldība plāšākā nozīmē ir jebkurš kļūdainis priekšstats par objektīvo īstenību. Maldība civiltiesiskā aspektā ir personas apziņā izveidojies kļūdainis priekšstats par patiesību, kura ietekmē, persona izdara savām patiesajām interesēm neatbilstošu gribas izteikumu. Kā izriet no Civillikuma 1443.panta, maldība rodas pati no sevis, tas nozīmē, ka maldības rašanās ir paša gribas izteikuma izdarītāja darbības vai domu gaitas sekas. Gribas izteikuma izdarītājs maldoties pats ir pieļāvis kļūdu sava gribas izteikuma norisē vai arī šo gribas izteikumu izdarījis uz nepareizo ziņu vai paņēmumu pamata.

Civillikuma 1441.panta un turpmākajos pantos likumdevējs ir ietvēris noteikumus par maldību un tās veidiem, norādot arī maldības dažādo izpausmju sekas. Vispirms Civillikuma

¹ Balodis K. *Ievads civiltiesībās*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007., 266.lpp.

² Civillikums. Ceturtā daļa. SAISTĪBU TIESĪBAS, "Ziņotājs" 1, 14.01.1993.

³ Torgāns K. *Civillikuma komentāri. Saistību tiesības*. Rīga: Mans ģipšums, 2000., 54.lpp.

1441.pants norobežo faktisku maldību no tiesiskas maldības. Faktiska maldība ir maldība par kādiem faktiskajiem apstākļiem. Tātad, galvenā atšķirība starp maldību un viltu civiltiesībās ir vienas personas mērķtiecīgs nodoms otru personu maldināt par faktiskiem vai tiesiskiem apstākļiem, bet tiesiska maldība ir maldība par tiesību normu saturu, jēgu un nozīmi. Civillikuma 1442.pantā ir norādīts, ka ‘’ faktiska maldība darbības izdarītājam nekaitē, ja vien tā nav notikusi viņa paša neuzmanības dēļ’’ no Civillikuma 1442.panta pirmām kartām izriet, ka tiesiskas sekas ir vienīgi faktiskai, nevis tiesiskai maldībai, jo neviens nevar atsaukties uz likumu nezināšanu. Tiesiskas maldības iespējamās negatīvās sekas pilnībā jācieš pašam darījuma dalībniekam, kurš nav zinājis par kādām tiesību normām vai nav sapratis tiesību normas jēgu un nozīmi. Darījuma dalībniekam nav absolūti nekādu no paša pieļautās tiesiskās maldības izrietošu prasījumu. ¹

Civillikuma 1450.pants nosaka maldības izpausmi atiecībā uz personas identāti: ja maldība attiecas uz kādu personu darījumā, tad tas nav spēkā, ja vien personu samainījums nav bez jebkādas nozīmes tam, kas maldījies. Maldība par personas identāti ir iespējama tad, ja darījuma dalībnieks ir gribējis noslēgt darījumu ar konkrētu personu, bet aiz atvainojamas pārskatīšanās noslēdzis darījumu ar pavisam citu personu.

Par piemēru maldībai attiecībā uz personas identāti var kalpot: Baltijas valstīs praktizējošais somu advokāts Jusi Pekkonens meklēja juristu savam Rīgas birojam. Viņš vērsās pie sava drauga, respektablā latviešu jurista Borisa Burbuļa, lai tas ieteiktu piemērotu kandidātu. Burbulis ieteica Pakkonenam jauno, daudzsološo juristi Vandu Vāceli, kura nupat pabeigusi studijas ārzemēs. Boriss Burbulis teica Jusi Pekkonenam, ka Vanda Vācele jau nākamajā dienā varēšot ierasties Pekkonena birojā. Nākamajā dienā birojā ieradās cita jaunās paaudzes juriste Anda Vēdzele, kura no savas Pekkonena birojā strādājošās draudzenes bija dzirdējusi, ka birojam vajadzīga darbiniece. Jusi Pekkonens, kurš neprata latviski un nespēja atšķirt līdzīgus personvārdus, bija pārliecināts, ka Anda Vēdzele ir tā pati Borisa Burbuļa ieteiktā juriste. Tā kā Pekkonens uzticējās Burbuļa rekomendācijām, viņš deva rīkojumu nekavējoties noslēgt darba līgumu ar Andu Vēdzeli. Pēc trijām dienām Pekkonenam piezvanīja Vanda Vācele, kas bija tikko atgriezusies no ārzemēm. Jusi Pekkonens saprata, ka ir maldījies.²

Civillikuma 1450.panta 2.teikums nosaka maldības izpausmi atiecībā uz maldību, kura attiecas uz kāda personiskām spējām un īpašībām, darījums nav spēkā tikai tad, ja maldīgi pieņemtā īpašība pēc darījuma rakstura bijusi svarīga. Tātad maldība par kāda personiskajām spējām un īpašībām ir svarīga, tas nozīmē, ka šāda maldība var būt par darījuma pamata

¹ Balodis K. *Ievads civiltiesībās*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007., 251.-252.lpp.

² Turpat, 256.lpp.

apstrīdēšanu. Maldījusis persona šajā gadījumā ir līdzējs, kurš līgumu nebūtu noslēdzis, ja būtu zinājis ka viņa līgumpartnerim nepiemīt vajadzīgas personiskās īpašības un spējas.

Spējas un īpašības ir personai piemītošas pazīmes, kuru pielietojums ir praktiska nozīmē civiltiesiskajā apgrozībā. Civillikuma 1450.panta iekļautas īpašības un spējas attiecas uz dzimumu, faktiskām īpašībām, profesionālu kvalifikāciju, izglītību, amatu prasmi, hroniskām slīmībām, reliģiskās pārliecības, maksātspēju un citiem.

Piemēram, noslēdzot aizdevuma līgumu, svarīga ir aizdevuma ņēmēja maksātspēja un nebūs svarīga aizdevuma ņēmēja izglītība vai profesionālā kvalifikācija, savukārt, ja šī persona vēlās stāties darba attiecībās, būs svarīga viņas izglītība vai profesionālā kvalifikācija, neviss personas maksātspēja. Cits piemērs, strādājošai persona veikalā par pārdēvēju netiks vērtēta personas reliģiskā piederība vai pārliecība, bet, ja personas reliģiskā piederība un pārliecība kļūst svarīga gadījumos, ka persona ir reliģiskās konfesijas garīdznieks. Tātad katrā konkrētā gadījumā ir jāizvērtē visi apstākļi, lai varētu secināt par maldības izpausmi.

Civillikuma 1452.pants nosaka maldības izpausmi uz līguma priekšmeta pieņemtām īpašībām - maldība ir svarīga, kad līguma priekšmetā pieņemta tāda īpašība, kuras dēļ šis priekšmets būtu pieskaitāms nevis tai lietu šķirai, pie kuras tas patiesi pieder, bet citai. Maldība par lietas īpašībām ir līdzīga maldībai par personas spējām un īpašībām, galvenā atšķirība, kāpēc likumdēvējs norobežo šīs divas maldības vienu no otras, ir tāda, kā maldība attiecībā uz lietas īpašībām skar vienīgi pašas lietas, bet maldība attiecībā uz personas spējām un īpašībām skar personas.

Tātad galvenā atšķirība starp maldību un viltu civiltiesībās ir nolūks. Viltu var izdarīt tikai ar nolūku. Tātad personai ir jāzina un jāgrib, lai viņas līdzējs maldināšanas rezultātā būtu izteicis tādu gribu, kuru viņš bez viltus pielietošanas, iespējams, nemaz nebūtu paudis. Maldināšanas nodoma nav, ja persona kļūdās par sava apgalvojuma patiesumu. Nav nozīmes tam, vai šāda kļūda notikusi rupjas vai vieglas neuzmanības dēļ, jo jebkāda neuzmanības forma izslēdz viltu. Tomēr viltus pastāv tad, kad persona apzināti sniedz *potenciāli* nepatiesas ziņas (netiešs nodoms). Piemēram, pārdevējs nezina, ka pārdodamā mašīna cietusi avārijā, bet uz pircēja jautājumu droši atbild, ka mašīnai nekad nav bijuši bojājumi. Lai šādos gadījumos nošķirtu netiešu nodomu no neuzmanības, jākonstatē, vai personai ir bijis pietiekams pamats uzskatīt, ka viņas apgalvojums atbilst patiesībai, piemēram, iepriekšējais mašīnas īpašnieks garantējis pārdevējam, ka mašīna nav bijusi iesaistīta ceļu satiksmes negadījumā. Tas apstāklis, ka maldināšana notika netīši, ir jāpierāda personai, kas uz to atsaucas.

Maldība un viltus konkurē savā starpā, ar to saprotot, ka apmānītā persona var izvēlēties starp darījuma atzīšanu par spēkā neesošu un apstrīdēšanu. Šādam viedoklim nevar pilnībā piekrist, jo atvainojama svarīga maldība izraisa darījuma spēkā neesamību *ipso iure*, kā

rezultātā tā apstrīdēšana ne tikai zaudē jēgu, bet vispār kļūst neiespējama (nevar apstrīdēt to, kas neeksistē). Taču praksē var gadīties situācijas, kad apmānītai personai ir vienkāršāk pierādīt viltu nekā svarīgu maldību. Pamatojot prasības pieteikumā savas tiesības apstrīdēt darījumu, maldināta persona var noklusēt par apstākļiem, kas liecina par viņas svarīgu maldību. Tādējādi praktiski var tikt panākta tāda tiesas sprieduma pieņemšana, saskaņā ar kuru tiks atcelts spēkā neesošais darījums. Apmānītā persona var celt pret savu līdzēju prasību, kas tiek vienlaikus balstīta uz svarīgu maldību un viltu, t.i., prasīt darījuma atzīšanu par spēkā neesošu (CL 1445.p.) un zaudējumu atlīdzību (CL 1461.p.).¹

Juridiskajā literatūrā izteikts viedoklis, ka maldināšanas prettiesiskums izpaužas tādā veidā, ka apmānītai personai viltus pielietojšanas rezultātā tiek nodarīti zaudējumi. Šādam uzskatam nevar piekrist, jo zaudējumu nodarīšana apmānītai pusei atbilst citai viltus pazīmei, t.i., pieviltā persona tiek pamudināta izdarīt tādu darbību, kas neatbilst viņas patiesajām interesēm.

Lai kādas personas izdarītu maldinājumu, kas pamudinājis otru personu noslēgt darījumu, atzītu par viltu Civillikuma 1459.panta izpratnē, ir obligāti jākonstatē priekšnoteikumi:

- 1) maldinājums,
- 2) cēloņsakarība starp maldinājumu un pieviltās personas gribas izteikumu,
- 3) maldinājuma prettiesiskums,
- 4) tīšs maldinājums.

Ja kāds no priekšnoteikumiem nepastāv, tad nav arī viltus un maldinātajai personai nav nekādu no viltus izrietošu prasījumu. Maldinātajai personai, prasot līguma atcelšanu, ir jāpierāda visu iepriekš norādīto priekšnoteikumu esamība.

Maldinājums ir nepatiesu ziņu sniegšana vai patiesu faktu noklusēšana, ko persona veic attiecībā pret otru personu.

Maldinājuma konstatēšanai nepieciešami vairāki priekšnoteikumi, priekšnoteikumus ir izvirzījuši vairāki tiesību pētītāji un, proti, priekšnoteikumu viltus (un līdz ar to maldinājuma) konstatēšanai ir veikusi tiesa. Par judikatūras piemēru kalpo Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 16.aprīļa spriedums lietā Nr. SKC –148 par priekšnoteikumiem viltus konstatēšanai.² Viltu aspektu pētījumus civiltiesības ir veikuši vairāki autori, kā K.Torgāns, K.Balodis, M. Sergejs Rudāns un citi autori.

Viltus rezultātā personai tiek radīts nepareizs priekšstats par darījuma priekšmetu, saturu, kā arī tādiem apstākļiem, kuri bija nozīmīgi apmānītai pusei, slēdzot darījumu (motīvi).

¹ Sergejs Rudāns M. *Saistību tiesību komentāri. VI.Viltus*. Rīga: žurnāls Jurista Vārds, 16.01.2007., Nr.3 (456)

² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 16.aprīļa spriedums lietā Nr. SKC –148

Viltus var izpausties kā nepareizu ziņu sniegšana, faktu sagrozīšana vai arī to noklusēšana. Apzināta informācijas nesniegšana par otru pusei svarīgiem apstākļiem, piemēram, par darījuma priekšmeta trūkumiem, tikai tad var tikt atzīta par viltu, ja vienai pusei ar likumu ir uzlikts paziņošanas pienākums par labu otram līdzējam. Šāds pārdevēja vai pakalpojumu sniedzēja informēšanas pienākums ir noteikts Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, saskaņā ar kuru patērētājam pirms līguma noslēgšanas ir jāsaņem pilnīga informācija par precī vai pakalpojumu, norēķināšanās veidu, līguma izpildījumu un atbildību (likuma 4.panta otrā daļa). Taču vispārējs tiesiskais pienākums informēt otru pusi par visiem zināmiem negatīviem apstākļiem nepastāv.¹

Tas ir izskaidrojams ar to, ka parasti darījuma pusēm ir pretējas intereses (pārdevējs grib dārgāk pārdot, bet pircējs - lētāk nopirkt), līdz ar ko katrai pusei pašai ir jāpārdomā savas intereses ievērošanu. Tomēr vienas puses paziņošanas pienākums var izrietēt no CL 1.panta. Saskaņā ar labas ticības principu vienam līdzējam ir jāņem vērā arī otras puses pamatotas intereses un jāatturas no darbības, kas var radīt otru pusei zaudējumus. Informēšanas pienākums visupirms attiecas uz tādiem apstākļiem, kuriem otrā puse acīmredzami piešķirta noteicošu nozīmi, piekrītot darījuma noslēgšanai. Tāpēc pārdevējam ir jāatklāj pircējam būtiski lietas trūkumi un jāpaziņo par citiem apstākļiem, kas varētu līguma noslēgšanas mērķa sasniegšanu padarīt par neiespējamu vai ievērojami apgrūtināt to.²

Informēšanas pienākuma saturs un apmērs atšķiras atkarībā no darījuma veida un konkrētas situācijas. Īpašas uzticības attiecību izveidošanās gadījumā (piemēram, ilgstoša pušu sadarbība vai vienas puses ievērojama pieredze un kompetence, kas rada otru pusei pamatotu uzticēšanos) informēšanas pienākums ir plašāks pēc sava satura. Atbilstoši tam paaugstinātas paziņošanas prasības pastāv tad, kad puses slēdz ilgtermiņa līgumu vai darījumu, kura izpildei ir nepieciešama lielāka sadarbība starp pusēm, piemēram, sabiedrības līgums. Paziņošanas pienākums spekulatīvo darījumu noslēgšanas gadījumā nepastāv attiecībā uz tādiem apstākļiem, kas veido parastu šī darījuma veida risku. Tāpēc pircējam nav pienākums informēt pārdevēju par gaidāmu akciju kursa pieaugumu tuvākā nākotnē.³

Faktu noklusēšana parasti nav kvalificējama kā viltus. Tomēr no situācijas varētu izrietēt, ka līgumpartneriem vajadzēja attiecīgus faktus paziņot. Arī romiešu tiesībās to senākajā periodā tika uzskatīts, ka, lai konstatētu viltu (dolus), ir jākonstatē ļaunprātīgas pozitīvas darbības (machinatio) no citas personas puses, taču vēlāk arī klusēšana un bezdarbība tika atzīta par viltus izpausmi.⁴

¹ Sergejs Rudāns M. *Saistību tiesību komentāri. VI.Viltus*. Rīga: žurnāls Jurista Vārds, 16.01.2007., Nr.3 (456)

² Turp.

³ Turp.

⁴ Torgāns K. *Civillikuma komentāri. Saistību tiesības*. Rīga: Mans īpašums, 2000., 54.lpp.

Viltus var atteikties arī uz trešām personām, kuras nav darījumu līdzēji.

No komentējamā 1459.panta vārdiem "otras personas (..) maldinājums" izriet, ka viltus dod tiesības apstrīdēt darījumu tikai tad, ja to pielietojis apmānītās personas līdzējs.²⁶ Šāda iztulkošana ir balstīta uz Baltijas vietējo civillikumu kopojuma tekstu krievu valodā, kura 2977.pantā (kas tika pārņemts Civillikumā kā 1459.pants) tika lietots vārds "дурной", kas citās Civillikuma normās tika pārtulkots kā otrs (līdzējs) (sk., piemēram, CL 1447., 1479., 1485., 1486.p.). Iepriekšminētās interpretācijas pareizību apstiprina arī CL 2040.panta pirmās daļas 1.punkts, kurā ir nepārprotami norādīts uz otra līdzēja viltu. Būtu absurdi uzskatīt, ka pirkuma līguma apstrīdēšanu prettiesiskas maldināšanas dēļ likumdevējs būtu gribējis regulēt citādi nekā visus pārējos darījumus. Trešās personas viltus izslēgšana no komentējamās normas regulējuma ir izskaidrojama ar to, ka likumdevējs, apsverot apmānītās personas aizsardzības nepieciešamību, no vienas puses, un viņas līdzēja pamatotu paļaušanos uz darījuma spēkā esamību, no otras puses, ir devis priekšroku pieviltās personas līdzēja interešu aizsardzībai, protams, ar nosacījumu, ka pēdējais nav vainojams maldināšanā. Ņemot vērā to, ka likums pirmām kārtām aizsargā tā darījuma dalībnieka intereses, kas nav vainīgs viltus izdarīšanā, maldinātā persona nav tiesīga apstrīdēt daudzpusēju darījumu, ja viltus nāk tikai no viena līdzēja puses.

Taču atsevišķos gadījumos apmānītais līdzējs var apstrīdēt darījumu pat tad, kad viltu pielietojusi trešā persona.

1) Ja darījuma dalībnieks ir zinājis par trešās personas pielietoto viltu, bet nav brīdinājis par to savu līdzēju, viņš ir pārkāpis no CL 1.panta izrietošo informēšanas pienākumu. Klusējot viņš ir devis pamatu otrai pusei uzskatīt, ka viņas griba ir radusies brīvi un bez trūkumiem. Tāpēc šāds darījuma dalībnieks ir vainīgs otras puses (netiešā) prettiesiskā maldināšanā.

2) Ja darījuma dalībnieku ir maldinājusi pilnvarotā persona, viņš var apstrīdēt darījumu neatkarīgi no tā, vai pilnvarotājs ir zinājis par sava pārstāvja viltu vai ne. Šāds regulējums izriet no CL 1515.panta, saskaņā ar kuru pilnvarnieka darbība ir saistoša pilnvarotājam, ja vien pirmais nav pārkāpis sava pilnvarojuma robežas. Tā kā pilnvarojums darījumu slēgšanai aptver arī darbības, kas ir vērstas uz šo darījumu sagatavošanu, pilnvarotājs tiek saistīts ar sava pārstāvja rīcību vēl pirms līguma parakstīšanas. Pretējā gadījumā izveidotos absurda situācija, kad pilnvarotājam nebūtu obligāts viņa pilnvarnieka citai personai nosūtīts piedāvājums, bet šī priekšlikuma pieņemšanas dēļ noslēgtais līgums tiesību un pienākumu ziņā būtu spēkā attiecībā pret pilnvarotāju. Turklāt likums *expressis verbis* uzliek atsavinātājam atbildību par viņa pilnvarnieka nepareiziem apgalvojumiem par lietas īpašību (CL 1595.pants kopsakarā ar 1620.pantu). Nav pamata attiecināt šo regulējumu tikai uz tādu pilnvarnieka viltu, kas ticis pielietots, noslēdzot atsavinājuma līgumu. Turklāt atbildības par pilnvarnieka viltu uzlikšana

pilnvarotājam atbilst taisnīguma izjūtai, jo saskaņā ar CL 1457.pantu pilnvarotājs var atsaukties uz sava pārstāvja maldību, lai panāktu viņam nevēlama darījuma atzīšanu par spēkā neesošu. Līdz ar to būtu pareizi, ja pilnvarotājam būtu jāuzņemas arī negatīvas sekas, kas izriet no pilnvarnieka rīcības pirms darījuma noslēgšanas.

Domājams, ka iepriekšminēto var attiecināt arī uz tādām personām, kas nav pilnvarnieki, bet kas darbojas kādas personas uzdevumā un interesēs, piemēram, aģenti, māklēri utt. Pilnvarnieka viltus regulējuma piemērošanu attiecībā uz šīm personām var pamatot ar šādiem apsvērumiem:

1) risks par personas prettiesisku rīcību ir jāuzliek tam, kas šo personu ir izvēlējis un tādējādi ar savu izvēli ir radījis viltus iespējamību (tā vietā, lai pašam izdarītu noteiktu darbību, kāds deleģē šo uzdevumu citam);

2) atbildība par pieaicinātās personas darbībām ir jāuzņemas tam, kas gūst no tā labumu, t.i., uzdevuma devējam.

3) Ja trešā persona, kas iegūst no divu citu personu starpā noslēgta līguma prasījuma tiesības (līgums par labu trešajai personai), ir maldinājusi vienu no līdzējiem, pieviltā puse var apstrīdēt savu apsolījumu, kas dots par labu šai trešajai personai.

Tā kā pats līgums paliek spēkā un apmānītās puses līdzējs saglabā tiesības prasīt līguma izpildi sev par labu, viņa tiesiskais stāvoklis apsolījuma par labu trešajai personai apstrīdēšanas rezultātā nepasliktinās. Tāpēc šeit atšķirībā no citiem trešās personas viltus gadījumiem nepastāv nepieciešamība pēc apmānītās puses līdzēja aizsardzības. Ņemot vērā to, ka apsolījuma par labu trešajai personai atcelšana nedod pieviltajam darījuma dalībniekam iespēju atbrīvoties no nevēlams saistības, tās praktiska nozīme ir visai ierobežota.¹

Cēloņsakarība starp maldinājumu un pieviltās (maldinātās) personas gribas izteikuma nozīmē to, ka maldinājums bijis izšķirošais iemesls uz darījuma noslēgšanu vērstā gribas izteikuma izdarīšanai. Cēloņsakarības nav, ja darījuma dalībnieks tādu pašu gribas izteikumu būtu izdarījis arī vai nu bez maldinājuma, vai maldinājuma apzinoties. Maldinātāja vaina ļaunā nolūkā veidā ir viltus priekšnoteikums, kaut gan Civillikumā tas tieši nav minēts. Maldinātāja ļauns nolūks ar viltu obligāts priekšnoteikums tāpēc, ka viltus vienmēr izpaužas apzinātā, mērķtiecīgā darbībā vai bezdarbībā. Pievilt otru personu aiz neuzmanības nevar.²

Vēl viens no viltus konstatēšanai priekšnoteikumiem ir viltus prettiesiskums. Pats prettiesiskuma jēdziens Civillikumā nav definēts un izskaidrots, bet, vadoties no vispārīgiem tiesību principiem, var secināt, kā maldināšana ir prettiesiska, kad persona nav bijusi tiesīga sniegt nepatiesās ziņas vai noklusēt faktus. Aktīva maldināšana vienmēr ir prettiesiska. Tikai

¹ Sergejs Rudāns M. *Saistību tiesību komentāri. VI.Viltus*. Rīga: žurnāls Jurista Vārds, 16.01.2007., Nr.3 (456).

² Balodis K. *Ievads civiltiesībās*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007., 269.lpp.

izņēmuma gadījumos personai var būt tiesības uz nepatiesas informācijas sniegšanu,¹⁵ piemēram, Darba likuma 33.panta otrā daļa atļauj nepareizi atbildēt darba intervijā uz nepieļaujamiem jautājumiem (par grūtniecību, reliģisku pārliecību utt.). Turpretim pasīva maldināšana ir atzīstama par prettiesisku tikai tad, ja personai bija uzlikts par pienākumu atklāt savam līdzējam noteiktus apstākļus. Tātad, prettiesiskums nozīmē personai liegtu iespēju sniegt nepatiesus faktus vai klusēt par īstiem faktiem un apstākļiem, lai panāktu citas personas iesaistīšanos viņas interesēm pretējā darījumā.

Un, vissbeidzot, viltus kontaktesanai pedējais nepieciešams priekšnoteikums ir nodoms.

Viltus likuma izpratnē pastāv tikai tad, ja apmānītā persona tiek pamudināta izdarīt viņas interesēm pretēju darbību. Bieži vien tas izpaužas tādā veidā, ka pieviltai personai tiek nodarīti zaudējumi, piemēram, viņai pārdod nevērtīgas vai viltotas lietas. Nolūks kaitēt citai personai nav nepieciešams viltus piemērošanas nosacījums, jo parasti persona grib ne tik daudz nodarīt zaudējumus savam līdzējam, cik saņemt kādu labumu sev vai citai personai uz apmānītā līdzēja rēķina, piemēram, vīrs apzināti sniedz nepatiesas ziņas apdrošināšanas sabiedrībai, lai sieva viņa nāves gadījumā varētu saņemt lielāku atlīdzību. Viltus atzīšanai pilnībā pietiek ar to, ka persona ir apzinājusies zaudējumu nodarīšanas iespējamību savam līdzējam un ir rēķinājusies ar to kā savas rīcības sekām (netiešs nodoms).

Tātad maldināšana ar nolūku panākt cietušā stāvokļa uzlabošanos nedod tiesības apstrīdēt darījumu. Šis noteikums bija *expressis verbis* ierakstīts Baltijas vietējo civillikumu kopojumā (2977. p.): viltus, kas tika izdarīts nevis ar nolūku nodarīt zaudējumus, bet lai saglabātu personai viņas īpašumu vai pasargātu viņu no zaudējumiem, tiek atzīts par atļautu viltību. B.Klots uzskatīja, ka šis regulējums darbojas arī pēc jauna Civillikuma pieņemšanas, kaut arī tas netika pārņemts tiešā veidā likuma tekstā.

Likuma prasība pēc darbības pretēji savām interesēm viltus atzīšanai tika pamatoti kritizēta juridiskajā literatūrā, jo saskaņā ar to persona var apzināti maldināt savu līdzēju, kas nemaz nevar aizstāvēties pret šādu neētisku rīcību. Līdz ar to ir jānonāk pie secinājuma, ka Civillikums pietiekamā mērā neaizsargā gribas izteikuma brīvību. Ja dāvinājuma pieņemšanai saskaņā ar likumu ir vajadzīga apdāvinātā piekrišana, tad liekas nepamatoti atstāt bez aizsardzības apmānītu personu vienkārši aiz tā apsvēruma, ka viltus pielietošanas rezultātā viņas interesēm netiek nodarīts kaitējums.¹

¹ Sergejs Rudāns M. *Saistību tiesību komentāri. VI.Viltus*. Rīga: žurnāls Jurista Vārds, 16.01.2007., Nr.3 (456).

3.nodaļa

Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas krimināltiesiskā aspekta nošķiršana no civiltiesiskā aspekta

Lieta tā, ka jautājumu par viltu līdztekus krimināltiesībām "apstrādāja" arī civiltiesībās, kur mācībai par "dolus malus" (ļaunprātība) un tā ietekmi uz juridisku darījumu spēka esamību utt. ierādīta ļoti izcila vieta. Taisni civiltiesiskā apgrozībā sāka sevišķi spilgti izcelties šā nodarījuma mantiskā daba. Civiltiesības pirmās arī deva pareizu viltus būtības definīciju, konstruējot to uz cietušā "maldīšanos", ko ļaunprātīgi izsaukusi cita persona. Civiltiesības arī atmata ideju par "absolūtu tiesību uz patiesību": tie meli, no kuriem var paglābties, nerada juridiski-relevantu maldīšanos (jus civile vigilantibus scriptum est). Bet no tāda viltus, no kura pie parastās uzmanības paglābties grūti, civiltiesības aizsargā pievilto, dodot tam tiesību prasīt pa daļai atcelt tādas maldīšanās ietekmē izdarīto darījumu, pa daļai atlīdzību par viņam nodarīto zaudējumu.¹

No otras puses, teorētiķi kriminālisti, cenšoties izslēgt krimināltiesību sistēmā vispārīgāku sodāmās apmanīšanas tipu, pievienoja pirmajā laikā to "paņemšanas" sugas jēdzienam, pie kam atšķirot no slepenas, atklātas un vardarbības paņemšanas, radīja paņemšanu ar viltu.²

Gadījumos citas personas prettiesiska maldināšana var tikt kvalificēta gan kā viltus, gan kā krāpšana (noziedzīgs nodarījums). Lai gan viltus un krāpšana šādā situācijā tiek izdarīta ar vienu un to pašu darbību, juridiski tomēr šie abi prettiesiskas rīcības veidi ir jānošķir.³

Bet tad gluži taisnīgi rodas jautājums, kur ir starpība starp civiltiesisku viltu un viltu kā kriminālnodarījumu, ko dēvē par krāpšanu. Acīmredzot tā nav mantiskā zaudējumā un nav arī tieksmē nelikumīgi iedzīvoties. Smaguma centrs kā šeit, tā tur artodas mānītāja darbības paņēmienā. Bet arī šai ziņā it kā nebūtu starpības. Mānītājs panāk cita maldināšanu, tieši radot viņā maldinājumu vai atbalstot to ar savu uzvešanos, un tā pamudina savu upuri darboties vai palikt bezdarbīgam tanīs domās, ka viņš to dara tās mantiskās sfēras interesēs, ar kuru viņš rīkojas, kurpretim īstenībā kaitē tai.⁴

Parasti mantas nolaupīšana apdraud arī īpašuma tiesības, un, proti, viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas gadījumā tiek arī apdraudētas saistību tiesības. Saisību

¹ Mincs P. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005., 348.lpp.

² turpat.

³ Sergejs Rudāns M. *Saistību tiesību komentāri. VI.Viltus*. Rīga: žurnāls Jurista Vārds, 16.01.2007., Nr.3 (456).

⁴ Mincs P. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005., 348.lpp.

tiesības objektīvā nozīmē ir tā civiltiesību daļa, kas regulē mantiskās attiecības, pamatojoties uz Civillikuma 1401.pantu saistību tiesības ir tādas tiesības, uz kuru pamata vienai personai - parādniekam - jāizdara par labu otram - kreditoram - zināma darbība, kam ir mantiska vērtība. Savukārt lietu tiesības ir tiesiska vara (iespēja), kas varbūt pilna vai nepilna, tieši realizēt savu gribu normatīvā civiltiesiskā sabiedrībā (privātā sfērā): pilna vara būs attiecībā uz savām lietām; nepilna – uz svešām lietām.

Lietu tiesības noteic galvenokārt to, uz kādiem noteikumiem personām var piederēt manta, kādas ir īpašnieku tiesības attiecībā pret visiem pārējiem neīpašniekiem, kā tās aizsargātas, turpretī saistību tiesības nosaka tiesības un pienākumus mantas atsavināšanas, iznomāšanas vai citādas lietošanas procesā, pakalpojumu sniegšanas un citādos darījumos, kā arī deliktos, tas ir, tiesību pārkāpumos, kas civiltiesisko attiecību dalībniekam rada zaudējumus.¹

Pārsvarā saistību tiesības izpaužas darījumu un līgumu formā, kas dod iespēju nodrošināt saistību (vienas personas darbība otram personai par labu, un šādai darbībai ir mantiskā vērtība) taisnīgu un pēc labas ticības izpildi un realizāciju. Bieži vien saistību tiesību prettiesiska realizācija rada tiesību aizkārums, taču, pamatojoties uz Civillikumu, kas rodas no neatļautas darbības, persona var panākt savu aizskarto tiesību apmierinājumu. Tieši šo saistību tiesību sarežģītais raksturs bieži vien rada problēmas kriminālsodamas krāpšanas norobežošanā no viltus kā civiltiesiska delikta un saistību tiesībām, kas izriet no līguma.

Piemēram, subjekta kā saistību tiesību realizēšanas garanta pamatotu atbildību dažkārt grūti norobežot no krāpnieciskā darījuma, kurā viņš ir mērķtiecīgi ievilcināts. Vairums darījumu satur riska elementu, jo darījuma pušu ieceres īstenošana, būdama atkarīga no dažādiem blakus faktoriem, ne vienmēr īstenojas pilnībā. Arī šis riska faktors bieži vien rada grūtības noziedzīgas darbības norobežošanai no civiltiesiska strīda. Tomēr jebkurā gadījumā, kad saskatāmi mantas nolaupīšanas nosacījumi un šī nolaupīšana ir īstenota ar viltus vai uzticēšanas ļaunprātīgas izmantošanas palīdzību, var risināt jautājumu par krāpšanas inkriminēšanu.²

Praksē dažkārt ir diezgan grūti nošķirt viltus un uzticēšanas ļaunprātīga izmantošanu krimināltiesisku aspektu no civiltiesiska delikta. Jautājums par norobežošanu un nošķiršanu ir ļoti nosacīts un abstrakts, jo gandrīz vienmēr viltus un uzticēšanas ļaunprātīga izmantošana izraisa civiltiesisku deliktu. Ar norobežošanu šajā gadījumā saprotama tādu gadījumu nošķiršana, kas atrisināmi civiltiesiskā kārtībā un neizraisa kriminālatbildību. Šeit ir iespējami divi galēji risinājumi.

¹ Ваулина Т. И., Волостнов П. А., Ковалев М. И. *Уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов*. М: НОРМА-ИНФРА., 1998.

² Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 202.lpp.

Pieņemot, ka jebkurš viltus vai uzticēšanas ļaunprātīga izmantošana ir pakļauti kriminālsodam, jo civiltiesisko attiecību pamatā ir godīgi un savsarpēji izdevīgi darījumi, pamatojoties uz Civillikuma 1.pantu tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības. Tā, piemēram, Augstākās tiesas Senāts spriedumā lietā Nr.SKC-75¹ ir izmantojis doktrīnas atziņu, lai piepildītu ar saturu ģenerālklausulu "labā ticība", atsaucoties uz asoc.prof. Kaspara Baloža "Jurista vārdā" publicētajā rakstā pausto atziņu, ka saskaņā ar labas ticības principu personai var tikt liegta subjektīvo tiesību izlietošana vai subjektīvo pienākumu izpilde, ja izrādās, ka otras puses pretējās intereses saskaņā ar likuma mērķi un konkrētās lietas apstākļiem atzīstamas par svarīgākām.²

Risinājums par to, ka jebkurš viltus vai uzticēšanas ļaunprātīga izmantošana ir pakļauti kriminālsodam, nav viennozīmīgi pieņemams, jo pastāv daudzveidīgas darījumu attiecības, dažādie maldības, viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošana veidi neļauj viennozīmīgi jebkuru ar viltu, maldību un uzticēšanās ļaunprātīgu izmantošanu saistītu mantisku darbību pakļaut krimināltiesiskai atbildībai.

Otrs galējais risinājums ir saistīts ar uzskatu, ka civiltiesisko sfēju un jautājumus regulē vienīgi civiltiesības, nevis krimināltiesības. Pusei, dibinot tiesiskās attiecības ar otru darījuma pusi, jārēķinās ar darījuma dalībnieka viltus iespēju un pusei jāparedz iespējamiem nodrošinājumi šā viltus izslēgšanai un civiltiesisku aizsardzību, paredzot soda naudu, līgumsodu, zaudējumu atlīdzību. Arī šis risinājums nav pilnīgi perfekts, jo pastāv vairāki trūkumi, paliek neaizsargāta tā personu grupa, kurai nav pietiekoši daudz zināšanu, nav pietiekamas izglītības un kvalifikācijas, lai nodrošinātu iespējumu viltus tapšanu un aizsardzību.

Pastāv vairāki uzskati, pēc kādiem kritērijiem notiek viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas krimināltiesiskā aspekta nošķiršana no civiltiesiskā aspekta.

Galvenie norobežošanas kritēriji ir nodarījuma raksturs un vainīgā nolūks. Ja konstatētas pazīmes, kas liecina, ka manta iegūta ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticēšanos, nodarījums atzīstams par krāpšanu, pretējā gadījumā krāpšanas nav. Par krāpšanu var liecināt cietušā uzvedība pēc mantas iegūšanas, piemēram, aizņēruma pamatošana ar faktiem, kas neatbilst patiesībai, vai tādu mantu iegūšana lietošanā uz laiku, ar kurām vainīgais neprot rīkoties, apzināta neizpildāmu saistību uzņemšanās, pasākumi, lai izvairītos no saistību kārtošanas, šādu darbību sistemātiskums.³

¹ Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā SKC-75, 2005. Npublicēts.

² Balodis K. *Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās*. Rīga: žurnāls Jurista vārds, 03.12.2002., Nr.24(257).

³ Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 224.lpp.

Visos apstākļos ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanās, kā arī viltus gadījumos, lai atzītu darbības par krāpnieciskām ir nepieciešams pierādīt, ka vainīgā nodoms iegūt mantu vai iegūt tiesības uz šādu mantu ir radies pirms līguma slēgšanas. Šajā gadījumā, ja persona līguma slēgšanas brīdī taisījās izpildīt savas saistības, bet radušies apstākļi kļuva par šķērsli saistību izpildīšanai, vai nodoms piesavināt iegūto pēc līguma radies līguma izpildes procesā, vai, beidzot, neizdevas pierādīt, ka nodoms par mantas iegūšanu pastāvēja pirms līguma slēgšanas, tad vainīga darbības nerada krāpšanu, bet ir jākvalificē kā citas zādzības formas vai arī jākvalificē ka civiltiesiskais delikts.¹

Agrāko laiku krimināllikumos likumdevējs kazuistiski uzskatīja iespējamās krāpšanas veidus, nodalot noziedzīgas darbības saistībā ar līgumiem vai citām saistībām, piemēram, par maldināšanu, lai pamudinātu uzņemties saistības, par viltojumiem saistībās un dokumentos; par saistībām pēc likuma un pārveduma, par saistībām, nododot mantu nomā, valdījumā uz laiku vai glabāšanā, par saistībām aizņēmumos un saistībām pēc pilnvarojuma. Krimināllikumā likumdevējs ir atteicis no šāda uzskatījuma, lietojams vispārīgu krāpšanas jēdzienu. Tomēr jebkurā gadījumā, ja vainīgais ar viltu iesaistot cietušo darījumā, iegūst svešu mantu, cietušajam ir tiesības uz savu interešu civiltiesisko aizsardzību. Taču arī tad, ja gūts civiltiesiskais apmierinājums, valsts ir ienteresēta šādu nodarījumu ierobežošanā, tāpēc par krāpšanu būtu jāuzskata visi gadījumi, kuros ar viltu tiek iegūta sveša manta. Šādi ar kriminālo represiju tiek stimulētas godīgas un savstarpēji izdevīgas darījumu attiecības. Pretējā gadījumā tiktu veicināta krāpnieciska darbība, jo krāpniecīks riskētu tikai ar Civillikuma 1461.pantu minēto viltus ietekmē noslēgtā darījuma atcelšanu. Savukārt pievilts tiek iesaistīts tiesvedības procesā un tiktu no lietderīgas saimnieciskās darbības.²

Samērā bieži rodas situācijas, kad persona savu zemesgrāmatā reģistrēto nekustamo īpašumu sākotnēji pārdod vienam pircējam, bet pēc kāda laika, izmantojot apstākli, ka pircējs pēc pirkuma līguma noslēgšanas nekustamo īpašumu vēl nav ierakstījis zemesgrāmatā (korborējis), to atkal pārdod nākamajam pircējam. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamentā jau vairākkārt izskatītas krimināllietas, kurās par krāpšanu apsūdzētās personas (nekustamā īpašuma pārdevēji) vispirms sev piederošu īpašumu pārdevušas vienam pircējam, bet pēc laika, kad saistības abpusēji izpildītas, izmantojot apstākli, ka pircēja īpašuma tiesības vēl nav nostiprinātas zemesgrāmatā, to atsavinājušas citai personai, kura īpašuma tiesības paguvusi ierakstīt zemesgrāmatā pirmā.

Vienā no šādiem kriminālprocesiem 2007. gada 18. oktobrī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments lietā SKK-630/2007 (krimināllieta Nr.

¹ Torgāns K. *Civillikuma komentāri. Saistību tiesības*. Rīga: Mans īpašums, 2000., 14.lpp.

² Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 224.-225.lpp.

12280001505) secināja, ka pārdevējam, pastāvot neatceltam pirkuma līgumam, pēc Civillikuma 994. panta ir tiesības atkārtoti pārdot jau vienreiz pārdotu īpašumu. Tomēr izveidojušās attiecības ar pirmo pircēju ir uzskatāmas par civiltiesisku strīdu, kas risināms Civilprocesa likumā paredzētajā kārtībā.¹

2008. gada 4. novembra lēmumā lietā Nr. SKK405/2008 (krimināllieta Nr.11517004206) līdzīgā situācijā Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments, vērtējot apsūdzētā darbības attiecībā uz pirmo pircēju, norādīja, ka no Krimināllikuma 177. panta dispozīcijas neizriet, ka cietušā mantiskās intereses var aizskart, vienīgi iedarbojoties tieši uz cietušā gribu. To var izdarīt pastarpināti, cietušajam par to nezinot, apzināti maldinot institūciju, no kuras lēmuma ir atkarīga darījuma oficiāla atzīšana par likumam atbilstošu.²

Atšķirībā no SKK-630/2007 lietas SKK405/2008 lietā apsūdzība pirmstiesas procesā tika celta par Krimināllikuma 177. pantu - krāpšanu gan pret pirmo pircēju, gan pret otro nekustamā īpašuma ieguvēju. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments secināja, ka pabeigtas krāpšanas sastāvs konstatējams pret abiem.

SKK-630/2007 lietā dotā likuma interpretācija var radīt situāciju, ka turpmāk:

1. jebkura persona, iespējams, vienu un to pašu nekustamo īpašumu drīkst pārdot vairākas reizes, katru reizi par to saņemt atlīdzību, nodarot potenciālajiem pircējiem zaudējumus, un palikt par to krimināli nesodīta,
2. ja persona vairākas reizes pārdos īpašuma tiesības uz vienu un to pašu nekustamo īpašumu, tā netiks krimināli sodīta, bet, ja persona vairākas reizes mēģinās dažādiem pircējiem pārdot vienu un to pašu kustamu mantu vai mēģinās tādā pašā veidā pārdot dažādiem pircējiem viena un tā paša nekustamā īpašuma īres vai nomas tiesības, tad šo personu, iespējams, sodīs par krāpšanu.³

Rakstā ‘‘ Krāpšana vai civiltiesisks strīds’’ autori Ievitis J.un Pundurs A.⁴ ir vērtējuši Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lietā SKK-630/2007 doto Krimināllikuma 177.panta interpretācijas pamatotību un cik tālu ir vispārināms šajā lietā izteiktais tiesas viedoklis. Pēc autoru viedokļa, notikusi nepamatota un sašaurināta Krimināl-likuma 177. panta interpretācija.

Civillikuma 994. panta pirmā daļa noteic, ka par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatā. Tajā pašā laikā Civillikums neprasa

¹ Krimināllietas SKK-630/2007 (Nr. 12280001505) materiāli.

² Krimināllietas SKK405/2008 (Nr.11517004206) materiāli.

³ Ievitis J., Pundurs A. *Krāpšana vai civiltiesisks strīds*. Rīga: žurnāls Jurista Vārds, 29.04.2008., Nr.17 (521).

⁴ Turp.

īpašuma obligātu koroborāciju. Koroborācijas nepieciešamība izriet no Civillikuma 994. panta otrās daļas, nosakot, ka līdz ierakstīšanai zemesgrāmatā nekustamā īpašuma ieguvējam pret trešajām personām nav nekādu tiesību: viņš nevar izlietot nevienu no priekšrocībām, kas saistītas ar īpašumu, un viņam jāatzīst par spēkā esošu visa uz šo nekustamo īpašumu attiecināmā tās personas darbība, kura pēc zemesgrāmatām apzīmēta par šā īpašuma īpašnieku.

No minētā jāsecina, ka koroborēšana vispirms nepieciešama paša īpašnieka drošībai, kā arī tā attiecībās ar trešajām personām, bet vai tāpēc pārdevējam ir tiesības izmantot pircēja nezināšanu vai vilcināšanos īpašumu koroborēt, slēgt nākamo pirkuma līgumu, saņemt par to atlīdzību un savas darbības dēvēt par civiltiesisku darījumu? Vai tādēļ, ka kāds savas mājas durvīm nav piekāris atslēgu, drīkst uzskatīt, ka ar to nav notikusi svešas mantas zādzība?

Civillikuma 1478. pantā ir noteikts: ja darījums nav koroborēts, tas nezaudē savu spēku; ieguvējs līdz koroborācijai nevar izlietot īpašuma tiesību vai kādu citu lietu tiesību, bet var tikai celt personīgu prasību pret atsavinātāju. Civillikuma 1479. pantā ir noteikts, ka personiskās prasības priekšmets (1478. p.), kad visā citā ziņā darījums galīgi noslēgts, ir koroborācija, un neviens no dalībniekiem nevar bez otra piekrišanas atkāpties no lietas tādēļ, ka akts vēl nav ierakstīts zemesgrāmatā. Civillikuma 1477. pantā ir teikts, ka koroborācija ir nepieciešama tajos gadījumos, kad ar darījumu iegūst lietu tiesības uz nekustamo īpašumu. Civillikuma 1480. pantā ir teikts, ka 1477. pantā norādītajos gadījumos koroborācijas sekas ir lietu tiesības piešķiršana ieguvējam.

No minētajām likuma normām izriet, ka līdz darījuma koroborācijai ieguvējs neiegūst īpašuma, bet saistību tiesību, un viņš var celt pret atsavinātāju personisku prasību noslēgto darījumu koroborēt.

Slēdzot jebkāda veida līgumus, pusēm jāvadās no Civillikuma 1. panta, kurš noteic, ka tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības.

Nemot vērā minētos Civillikuma pantus, pārdevējs neatkarīgi no pircēja tālākas rīcības, slēdzot pirkuma līgumu un parakstot nostiprinājuma lūgumu zemesgrāmatai, izsaka savu gribu, ka turpmāk konkrētais nekustamais īpašums pāriet pircējam. Slēdzot līgumu, pārdevējs apliecina, ka nekustamais īpašums pieder vienīgi viņam un ka līdz līguma parakstīšanai nekustamais īpašums nav nevienam citam atsavināts, kā arī nav apsolīts atsavināšanai un netiks atsavināts nevienam citam kā vienīgi pircējam saskaņā ar līguma noteikumiem.

Krimināllikuma 177. panta izpratnē, vērtējot pārdevēja rīcību, nebūtu pareizi vadīties tikai no Civillikuma 994. panta pirmās daļas, ka par nekustamā īpašuma īpašnieku atzīstams tikai tas, kas par tādu ierakstīts zemesgrāmatā, jo procesa virzītājs, lemjot par noziedzīga nodarījuma sastāva esamību vai neesamību, visus faktus vērtē kopumā un to savstarpējā saistībā. Tāpēc būtu jāņem vērā arī Civillikuma 1032. pants, kurš noteic, ka īpašuma tiesības uz

īpašumu izbeidzas, kad īpašnieks īpašuma tiesības uz to atdod citam. Jāņem arī vērā jau citētais Civillikuma 2039. pants, ka vienpusēja atkāpšanās no līguma nav pieļaujama pat tad, ja otra puse neizpilda savu saistību. No tā jāsaprot, ka, noslēdzot pirmo pirkuma līgumu un parakstot nostiprinājuma līgumu zemesgrāmatai, pārdevējs ir izteicis savu gribu un apsolījis to pildīt.¹

Autori ir secinājuši, ka ja ir pierādīts, ka apsūdzētais rīkojies ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojis uzticēšanās, noslēpjot (ar konkrētām vai konkludētām darbībām), ka nekustamais īpašums ir kādam pārdots, un ar to nodarījis kādam zaudējumus, tad šādu situāciju vairs nevar uzskatīt par strīdu, kas risināms Civilprocesa likumā paredzētajā kārtībā. Vainīgais, neprasot pirmā pirkuma līguma atcelšanu un slēdzot nākamos un noklusējot, ka pirms tam slēgti citi pirkuma līgumi, pārdevējs krāpj arī nākamos pircējus, jo arī šeit tiek apliecināta īpašuma piederība tikai viņam (pārdevējam), kā arī tiek noklusēta iepriekšējā īpašuma pārdošana, tādēļ ir uzskatāms, ka pārdevējs ļaunprātīgi izmanto arī nākamo īpašuma pircēju uzticību.² Tātad, lai vainīgu pakļaut kriminālsodam ir nepieciešams konstatēt vainīga tiešu nodomu iegūt mantu vai tiesību uz šādu mantu.

Prētēju viedokli ir izteicis M.Leja savā rakstā "Ļaunprātīga uzticības izmantošana darījumos ar nekustamo īpašumu". Autors, vērtējot Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumus SKK-630/2007, SKK405/2008 lietās ir secinājis, ka atsavinātāja darbības pret pirmo un otro pircēju ir vērtējamas atsevišķi.

Rakstā tiek pamatota tēze, ka minētajās krimināllietās ir konstatējama noziedzīgo nodarījumu ideālā kopība (KL 26. panta otrā daļa), proti, pārdevēja darbības, atkārtoti atsavinot nekustamo īpašumu, pastāvot iepriekš noslēgtam un abpusēji izpildītam pirkuma līgumam, attiecībā uz pirmo pircēju ir kvalificējas kā piesavināšanās. Savukārt attiecībā uz otro pircēju, kurš paguvis pirmais ierakstīt zemesgrāmatā īpašuma tiesības, - krāpšanas mēģinājums.³

M.Leja uzsver, ka:

1. Atsavinot nekustamo īpašumu otro reizi, izmantojot apstākli, ka pirmais pircējs nav ierakstījis zemesgrāmatā īpašuma tiesības, ir izdarīts krāpšanas mēģinājums pret otro pircēju un piesavināšanās mēģinājums pret pirmo pircēju, t. i., noziedzīgo nodarījumu ideālā kopība (KL 26. panta otrā daļa).
2. Atsavinot īpašumu otro reizi, persona apzinās, ka reāls mantisks zaudējums var tikt nodarīts gan pirmajam pircējam, gan otrajam, atkarībā no tā, kurš pirmais nostiprinās īpašuma tiesības. Tas nozīmē, ka attiecībā uz sekām (mantiska zaudējuma nodarīšanu)

¹ Ievitis J., Pundurs A. *Krāpšana vai civiltiesisks strīds*. Rīga: žurnāls Jurista Vārds, 29.04.2008., Nr.17 (521).

² Turp.

³ Leja M. *Ļaunprātīga uzticības izmantošana darījumos ar nekustamo īpašumu*. Rīga: žurnāls Jurista vārds, 23.12.2008., Nr.48 (553).

atsavinātājam ir t.s. alternatīvais nodoms. Alternatīva nodoma gadījumā persona ir atbildīga par tām sekām, kas faktiski iestājušās.

3. Ja pirmais īpašuma tiesības zemesgrāmatā nostiprinās pirmais pircējs, krāpšana attiecībā pret otro pircēju būs pabeigta, bet attiecībā pret pirmo noticis piesavināšanās mēģinājums. Ja pirmais īpašuma tiesības nostiprinās otrais pircējs, pret otro pircēju konstatējams krāpšanas mēģinājums, bet attiecībā pret pirmo pircēju - pabeigta piesavināšanās.

4. Par uzticētu mantu KL 179. panta izpratnē atzīstama jebkāda sveša manta, kas atstāta vainīgās personas rīcības ietekmes sfērā, cietušajam paļaujoties uz to, ka rīcībā ar to tiks respektētas (ievērotas) mantas atstājēja tiesības un intereses. Tā tas ir arī gadījumā pēc pirkuma līguma noslēgšanas līdz jaunā īpašnieka īpašuma tiesību koroborācijai.

5. Gan piesavināšanās, gan krāpšanas gadījumā tiek ļaunprātīgi izmantota personas uzticība. Taču krāpšanas gadījumā ļaunprātīga uzticības izmantošana ir veids, kādā vainīgā persona iegūst cietušā mantu, bet piesavināšanās gadījumā ļaunprātīgi tiek izmantota cietušā uzticība pēc tam, kad cietušais ir nodevis mantu vainīgās personas rīcībā (ietekmes sfērā). Tāpēc tieši brīdis, kurā persona nolēmusi ļaunprātīgi izmantot cietušā uzticību, - pirms vai pēc mantas iegūšanas - ir izšķirošs krāpšanas un piesavināšanās sastāvu norobežošanai.¹

Ka jau tika minēts iepriekš, pastāv vairāki uzskati, pēc kādiem kritērijiem notiek viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas krimināltiesiskā aspekta nošķiršana no civiltiesiskā aspekta. Tomēr būtiskākā nošķiršana ir atkarīga no iespējamā vainīgā nodoma, kas katrā gadījumā var būt atšķirīgs.

Noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu (tīši), ja persona, kas to izdarījusi, ir apzinājusies savas darbības kaitīgumu, paredzējusi darbības vai bezdarbības kaitīgas sekas un vēlējusies taš vai apzināti pieļavusi šo seku iestāšanos.²

Atkarībā no tā, kā izpaužas gribas moments, tiek izdalīti divi nodoma veidi: tiešs un netiešs nodoms.³

Tiešs nodoms noziedzīgā nodarījumā izpaužas tādā veidā, ka persona, kas to izdarījusi, ir apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu, paredzējusi šīs darbības vai bezdarbības kaitīgās sekas un vēlējusies to iestāšanos.⁴

¹ Leja M. *Ļaunprātīga uzticības izmantošana darījumos ar nekustamo īpašumu*. Rīga: žurnāls Jurista vārds, 23.12.2008., Nr.48 (553).

² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. *Krimināltiesības. Vispārīga daļa*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008., 161.lpp.

³ Turp.

⁴ Turp.

Mantas vai tiesību uz šādu mantu izkrāpšana var būt izdarīta tikai ar tiešu nodomu, jo vainīgais apzinās, ka viņam nav tiesību uz šo mantu, paredz zaudējumu nodarīšanu mantas īpašniekam vai tās valdītājam mantas prettiesiskās paņemšanas gadījumā, kā arī vēlas šādu seku iestāšanos. Krāpšanas sastāva obligāta pazīme ir iepriekšējs nolūks izkrāpt cietušā mantu. Ja tas nav konstatēts, tad krāpšanas sastāvs nebūs, bet var būt arī cita noziedzīga nodarījuma sastāvs, vai arī, cietušajam būs tiesības vērsties civilprocesuālajā kārtībā par zaudējuma atlīdzību.

Gadījumi, ja līgumslēdzēji jau iepriekš vienojušies par to, ka darījuma vērtība līgumā tiks nepamatoti palielināta, lai starpību starp nolīgto un patieso darījuma vērtību iegūtu sev, arī jāatzīst par krāpšanu, jo tādā veidā ir izkrāpta tās personas manta, kuras interesēs notiek darījums. Šajā gadījumā cietušā persona uzticas pilnvarotai personai, kas ļaunprātīgi izmanto uzticēšanos un ar viltu iegūst cietušā mantu. Darījumā iesaistītajām amatpersonām jāatbild par krāpšanu, piedaloties vairākām personām, gan arī par noziedzīgiem nodarījumiem dienestā, piemēram, darījumā iesaistot starpniekus, kuri izkrāpto mantu saņem kā samaksu par starpniecību, kaut gan nekādi vērā ņemama starpniecības pakalpojumi netiek veikti. Īstenojot šādas krāpšanas shēmas, pasūtījuma finansētāju maldina par darījuma apstākļiem.¹

Vēl viens uzskats, kādā veidā norobežot viltus un ļaunprātīgas uzticēšanas ka noziedzīgu nodarījumu no civiltiesiskā delikta ir nodarījuma intensitāte.

Civiltiesiskais delikts no noziedzīgas darbības darījumā norobežosies ar prettiesiskas darbības intensitāti.² Ja vainīgā nolūks ir nolaupīt cietušā mantu, nepildot savas saistības darījumā vai pildot tās ievērojami mazākā apjomā, nekā paredz līgums, tad nodarījums atzīstams par krāpšanu. Turpretim viltus, kas attiecas uz darījuma detaļām, piemēram, tāmē noteikts, ka konstrukcijas elements jāstiprina ar desmit skrūvēm, bet būvnieks to apzināti stiprina ar piecām, neveido noziedzīgo nodarījumu.³

Nemot vērā tiesību teorijas atziņas var risināt arī jautājumu par vispārīgās un speciālās tiesību normu konkurenci. Ar vispārīgām un speciālām tiesību normām saprot tādas tiesību normas, starp kurām pastāv daļējas savstarpējas saturiskas sakritības attiecības. Vispārīgās un speciālās tiesību normas regulēšanas priekšmets daļēji sakrīt jeb pārklājas. Tādējādi iespējama situācija, kad viens faktiskis notikums atbilst vairākās tiesību normās abstrakti aprakstītam notikumam sastāvam. Līdz ar to vienam un tam pašam faktiskam notikumam var piemērot vairākas tiesību normas.

¹ Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 212.-213.lpp.

² Арендаренко А. В., Голубев И. И. *Разграничение уголовной и гражданско-правовой ответственности при обмане или злоупотреблении доверием*. М: Юрист. 2002., 58.стр.

³ Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 212.lpp.

Neskaidrības rodas, vienlaikus piemērojot tādas tiesību normas, kuras ar vienu un to pašu faktisko notikumu saista dažādas tiesiskās sekas. Ja tiesību normas paredz dažādas, bet savstarpēji savienojamas tiesiskās sekas, tad teorētiski ir iespējams vienas tiesiskās sekas piemērot papildus otrām sekām. Šāda tiesību normu piemērošana tiek saukta par “kumulatīvo” tiesību normu konkurenci. Ir pausts viedoklis, ka speciālā tiesību norma atšķirīgu, bet savstarpēji savienojamu tiesisko seku gadījumā var arī papildināt un modificēt vispārīgās tiesību normas piemērošanas jomu un personai ir tiesības sava prasījuma pamatošanai izvēlēties vienu vai otru tiesību normu (“alternatīvā” konkurence). Tomēr šo principu nevar ievērot vienmēr, jo dažkārt vairākās tiesību normās paredzētās atšķirīgās sekas var būt loģiski savienojamas un izpildāmas, taču rodas pretruna ar šo normu mērķi un jēgu. Par šādu gadījumu var uzskatīt tādu tiesību normu konkurenci, kuras paredz atšķirīgas, bet savienojamas tiesiskās sekas, tas ir, starp šīm sekām nav loģiskas, empīriskas vai vērtējošas nesavienojamības¹, taču seku iestāšanās priekšnosacījumi abām tiesību normām atšķiras.

Tomēr šī metode, nošķirot civiltiesisku deliktu no viltus vai ļaunprātīgas uzticēšanas izmantošanas kriminālsodama nodarījuma, nav pilnīga, jo nevar viennozīmīgi katrā konkrētā gadījumā konstatēt, kad Civillikums būs speciālā tiesību norma salīdzinājumā ar Krimināllikumu, un otrādi.

Lai personu sauktu pie kriminālatbildības par krāpšanu, nepieciešams konstatēt ne tikai sekas, bet arī celoņsakarību starp darbību vai bezdarbību un tās rezultātiem. Tā kā noziedzīgās darbības pamatā krāpšanas gadījumā ir viltus un ļaunprātīga uzticēšanās izmantošana, var runāt par celoņsakarību starp viltu (uzticēšanās ļaunprātīgu izmantošanu) un mantisko zaudējumu. Celoņsakarība krāpšanas gadījumā ir ļoti savdabīga, jo mantas atsavināšanas procesā piedalās cietušais, kurš darbojas maldu ietekmē. Mantas nodošanas iemesls krāpšanas gadījumā ir cietušā maldi, bet to iemesls – viltus. Tāpēc cietušā maldāšnās ir nepieciešams celoņsakarības elements, proti, no vienas puses, maldīšanās ir mantas nodošanas iemesls, bet, no otras puses, viltus rezultāts. Tāpēc vienmēr jānoskaidro, vai cietušā maldi ir bijuši vainīgā viltus rezultāts vai arī radušies bez vainīgā viltus, bet pedējais tos izmantojis. Ja nav maldu, nav arī krāpšanas, piemēram, ja persona greznu pārdod kā oriģinālu, bet pircējs apmanādamies, ka tā ir atdarinājums, tomēr iegādājas šo gleznu.²

Tātad secinot no augstākminētā, lai nošķirtu civiltiesisku deliktu no viltus vai ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas ka noziedzīgas darbības ir nepieciešams konstatēt:

1. vainīga nodomu un nolūku,
2. darbības vai bezdarbības intensitāti,

¹ Iljanova D. *Tiesību normu un principu kolīzija. Likums un Tiesības*, 2000, 2. sēj., Nr.12., 250.–251. lpp.

² Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 220.-221.lpp.

3. noteikt attiecības starp konkurējošām normām (speciālām un vispārējām),
4. cēloņsakarību starp prettiesisko darbību vai bezdarbību un tām sekām, kas iestājušās šīs darbības vai bezdarbības rezultātā.

Proti, precīza noziedzīga nodarījuma subjektīvas puses noteikšana palīdz norobežot krāpšanu kā no civiltiesiskiem parkāpumiem, tā arī no citiem mantiska rakstura noziedzīgiem nodarījumiem.¹

Tālāk aplūkosim konkrētu piemēru, kā praksē notiek noziedzīga nodarījuma nošķiršana no civiltiesiskā delikta.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 7.pantu 1.daļu kriminālprocesu veic sabiedrības interesēs neatkarīgi no tās personas gribas, kurai nodarīts kaitējums. Šāds kriminālprocess ir publiskās apsūdzības kriminālprocess, kurā apsūdzības funkciju valsts vārdā īsteno prokurors, ja nav noteikts savādāk šī likumā. Pie privātas apsūdzības ir Krimināllikuma 90., 130.pantā (ar vardarbību ģimenē saistītos gadījumos), 131., 132., 136., 145.pantā, 159. un 160.panta pirmajā daļā, 168., 169., 180., 197.pantā, 200. un 260.panta pirmajā daļā paredzēto nodarījumu publiskās apsūdzības kriminālprocesu uzsāk, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums.

Kriminālprocesa 6.pants nosaka, ka amatpersonai, kura pilnvarota veikt kriminālprocesu, ikvienā gadījumā, kad kļuvis zināms kriminālprocesa uzsākšanas iemesls un pamats, ir pienākums uzsākt kriminālprocesu un novest to līdz Krimināllikumā paredzētajam krimināltiesisko attiecību taisnīgam noregulējumam. Savukārt, Kriminālprocesa 369.panta 1.daļa nosaka, ka kriminālprocesa uzsākšanas iemesli ir tādu ziņu iesniegšana izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai, kuras norāda uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, vai šādu ziņu iegūšana par kriminālprocesa norisi atbildīgā iestādē. Atteikums ierosināt kriminālprocesu ir ja procesuāli pilnvarota amatpersona konstatē, ka nav pamata kriminālprocesa uzsākšanai, tā pieņem lēmumu rezolūcijas veidā un par to paziņo personai, kura iesniedza ziņas par iespējamu noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, izņemot ārstniecības personas vai iestādes, saskaņā ar Kriminālprocesa 373.pantu 1.daļu.

2007. gada 6. aprīlī starp Aleksandru, kā pasūtītāju, no vienas puses, un Igoru, kā izpildītāju, no otras puses, tika noslēgta mutiska vienošanās par privātas divstāvu moduļmājas Rīgā XXX ielā 1a, celtniecību (konstrukciju sagatavošana, montāža un izvietošana uz vietas). Tā kā personas nevarēja vienoties par rakstiska līguma nosacījumiem, Igors paskaidroja, ka moduļmājas montāža ir ļoti vienkārša lieta un piedāvāja uzsākt pakalpojuma izpildi nekavējoties, līguma noteikumus apspriežot paralēli ar tā izpildi. Noslēdzot augstākminētu

¹ Rudzītis O. *Noziegumi pret pilsoņu personisko īpašumu. Krāpšana*. Rīga: Pētera Stučkas LVU redakcijas un izdevniecības daļa, 1974., 22.lpp.

vienošanos, Igors paskaidroja, ka viņam ir liela pieredze moduļmāju izgatavošanā un ir tiesīgs nodarboties ar būvniecību un sniegt celtniecības pakalpojumus, t.i., izpildīt mūsu pasūtījumu par moduļmājas celtniecību. Tā notika vienošanās, ka moduļmāja tiks montēta un izvietota uz Aleksandra ģimenei piederošā zemes gabala līdz 01.06.2007., par ko Igoram tiks samaksāta atlīdzība LVL 24 000 apmērā. Darbu apmaksas veidu viņš noteica skaidrā naudā un paskaidroja, ka vēlāk šī summa tiks ieģrāmatota.

Visu laiku Igors aizbildinoties ar dažādām atrunām, izvairījās no līguma parakstīšanas.

Aleksandram nav juridiskās izglītības un viņš nevarēja novērtēt situāciju un prognozēt attiecību nenoformēšanas juridiskās sekas, tāpēc, uzticējoties Igoram kā draugam, veicis viņam vairākus maksājumus skaidrā naudā.

Katrā apliecinājumā par naudas samaksu tika norādīta iemaksātā summa un iemaksas mērķis. Apliecinājumu parakstījis Igors personīgi.

Tādējādi, kopā šajā laika periodā Igors ir saņēmis no Aleksandra par celtniecības darbu izpildi 24329 LVL, to skaitā 21985 LVL skaidrā naudā; papildus pēc Igora lūguma tika iegādāti viņa norādītus celtniecības materiālus, kopā par 3344 LVL.

Tā kā Aleksandrs visu laiku prasīju Igoram uzrādīt moduļmāju (kas spriežot pēc iemaksātas summas jau bija gatava, par mājas gatavību Igors solīja paziņot rakstiski tuvākā laikā), 2008. gada 7. novembrī, Igors paziņoja, ka celtniecības materiāli (moduļmājas elementi), kas tika uzglabāti Igora nomātā noliktavā, tika nozagti, jo tās glabāšana nebija pienācīgi nodrošināta.

Vienojoties ar Igoru 2008. gada novembrī Aleksandrs ieradās noliktavā un, apskatot moduļmājas uzglabāšanas vietu, konstatēja, ka no piederošās moduļmājas palika tikai materiālu atlikumi, turklāt darbi tika veikti nepareizi un neatbilstoši ar Aleksandru saskaņotam plānam. Neskatoties uz to, ka pirkuma cena jau tika pārsniegta, tai pašā dienā Igors pieprasīja iemaksāt vēl naudu, motivējot ar to, ka viņam ir pienākums apmaksāt noliktavas pakalpojumus un piedraudot, ka pretējā gadījumā viņš pārtrauks celtniecību un Aleksandrs nekad nevarēs pierādīt ne līgumattiecību pastāvēšanas faktu, ne naudas iemaksas faktu.

2008. gada 28. novembrī telefoniskā sarunā Igors ir paziņojis Aleksandram, ka „nekas nav bijis, nekādu naudu Aleksandrs viņam nemaksāja un ne par kādas mājas celtniecību runas nebija. Mājas nav.” Igors jūtas ļoti pozitīvi un stabili, un pēc viņa teiktā viņam „nekas nedraud, jo neviens nekad un neko nepierādīs”.¹

Savukārt no Zemgales tiesas apgabala prokuratūras virsprokūroora P.Cvetkova atika saņemta atbilde uz Aleksandra sūdzību, ka nav iespējams apmierināt Aleksandra lūgumu un

¹Aleksandra sūdzība par Jelgavas pilsētas un rajona policijas pārvaldes Kārtības policijas biroja 2. Nodaļas iecirkņa priekšnieka 22.11.2008. lēmumu. Sk.pielikums

izskatīt, ka Igors vispār nav nodarbojies ar Aleksandra pasūtījumu izpildi, tas ir nepatiesi, piemērojot, ka varētu būt runa par izpildes kvalitāti, bet tas nav krimināltiesisks kritērijs.¹ Aleksandra sūdzība netika apmierināta daļā par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu atcelšanu un lietas uzsākšanu par krāpšanas faktu pret Igoru pēc Krimināllikuma 177.panta.

Tātad, secinot par lietas apstākļiem, Igoram netika konstatēts nodoms izkrāpt naudu, jo būvdarbi tika uzsākti. Krāpšanas sastāva obligāta pazīme ir iepriekšējs nolūks izkrāpt cietušā mantu. Ja tas nav konstatēts, tad krāpšanas sastāvs nebūs, bet var būt arī cita noziedzīga nodarījuma sastāvs, vai arī, cietušajam būs tiesības vērsties civilprocesuālajā kārtībā par zaudējuma atlīdzību.

¹ Zemgales tiesas apgabala prokuratūras virsprokūroņa P.Cvetkova atbilde uz Aleksandra sūdzību. Sk.pielikums.

Kopsavilkums

1. Viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās krimināltiesiskais aspekts. Viltus un ļaunprātīga uzticēšanās izmantošana pieder pie noziedzīga nodarījuma objektīvās puses. Noziedzīga nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārējā izpausme, kas rada vai var radīt kaitīgas izmaiņas apkārtējā pasaulē.¹ Viltus un ļaunprātīgas uzticības izmantošana ir iekļauts vairākos Krimināllikuma² pantos.

2. Pastāv vairāku viltus apstākļu grupas:

1. Viltus attiecībā uz personu izpaužas ka nepatiesu ziņu sniegšanā par sevi vai citu personu, atsaucē uz neesošu personu vai arī personas faktiski nepiemētošām īpašībām;

2. Viltus attiecībā uz dažādiem priekšmetiem:

- viltus attiecībā uz priekšmeta tāpatību un kvalitāti pastāv tādos gadījumos, kad cietušajam noteiktās mantas vietā tiek nodota cita mazvērtīgāka manta, kuras kvalitāte un vērtība ir mazāka par solīto mantu,

- viltus par priekšmetu daudzumu izpaužas sniedzot melīgu un maldinošu informāciju par dažādu priekšmetu daudzumu,

- viltus attiecībā uz priekšmetu esamību ir tāda gadījumā, kad vainīgais apmana cietušo, pielietojot melus par priekšmeta esamību, un cietušais, būdams pārliecināts par šādas mantas eksistēšanu, vēlēš to iegūt savā īpašumā, veic samaksu, protams, vainīgais šo priekšmetu cietušajam nenodod, jo viņam priekšmets neeksistē;

3. Viltus attiecībā uz dažādiem notikumiem un darbībām visbiežāk izpaužas cietušo pārliecināšanā par it kā izdarītajiem pakalpojumiem;

4. Nepatiesi solījumi (viltus nodomos) kalpo par iemeslu atlīdzības saņemšanai no cietušajiem "avansa" veidā, apsolot veikt to labā noteiktas darbības, kaut arī nepatiesiem solījumiem kā viltus saturam ir patstāvīga nozīme, visbiežāk tie tiek izmantoti kopā ar citiem apstākļiem, kas maldina cietušo.

Jebkurš viltus ietverts noteiktā formā. Visizplatītākā ir viltus verbālā forma, kas var būt mutiskā vai rakstiskā formā. Pastāv arī viltus bezdarbības formā, kad persona nav sasniegusi tās ziņas, kuras sniegt bija viņai pienākums.

3. Saskaņā ar pašreizējo krāpšanas koncepciju uzticēšanās ļaunprātīga izmantošana ir gadījumos, kuros vainīgais cietušā dāvāto uzticību izmanto pretēji viņa interesēm, lai

¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. *Krimināltiesības. Vispārīga daļa*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008., 110.lpp.

² Krimināllikums, "Latvijas Vēstnesis" 08.07.1998., 199/200 (1260/1261).

nelikumīgi iegūtu viņa mantu vai tiesības uz to.¹ Uzticēšanās attiecību pamatā ir uzticēšanas jūtas, bet pati šādu jūtu eksistēšana nevar kalpot par pamatu noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanu, katrā gadījumā ir nepieciešams šīs uzticēšanas izpausmes uz āru vērsts akts, piemēram mantas nodošana, pilnvaru nodošana, patapinātas mantas piesavināšana. Ļaunprātīga uzticēšanas izmantošana vai izpausties visdažādākā veidā:

- Starpnieka pakalpojumu piedāvāšana kādas preces iegādei, bez nolūka izpildīt šīs saistības.
- Krāpšana no piegādātāja vai pasūtītāja puses. Tādā veida krāpšana vai izpausties ka neapmaksāšana par piegādātu preci, samaksas saņemšana par nepadarītu darbu vai pavisam nelietderīgu preču piegāde²;
- Aizņēmuma līguma sastādīšana ar nolūku neatgriezt aizņēmuma summu;
- Avansa saņemšana kādu saistību izpildei bez nolūka tās pildīt;
- Priekšapmaksas saņemšana par preču piegādi bez nolūka tās piegādāt;
- Kredīta saņemšana ar nolūku to neatdot;
- Apzināta tādu vērtspapīru izlaišana, kuriem nav finansiāla seguma.

4. Latvijas PSR kriminālkodeksa 92.pants noteica atbildību par mantisku labumu iegūšanu ar viltu vai ļaunprātīgi izmantojot uzticību, ja šāda darbība saistīta ar ievērojamu zaudējumu nodarīšanu valstij vai sabiedriskai organizācijai, trūkstot izlaušanās pazīmēm. 1992. gada 25. augustā no Kriminālkodeksa Sevišķās daļas izslēdz otro nodaļu „Noziegumi pret valsts vai sabiedrības īpašumu”, līdz ar to tika izslēgts 92.pants. Šāda izslēgšana ir visai pamatota, jo mainoties ekonomiskai un sabiedriskai kārtībai pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanās, kļuva nepieciešams arī mainīt esošos likumus, veicot grozījumus.

5. Civiltiesību jomā, atšķirībā no krimināltiesību jomas, viltus no ļaunprātīgas uzticēšanas netiek atsevišķi definēts un tulkots, pastāv jēdzienu kopība, uzticēšanās ļaunprātīga izmantošana ir iekļauta viltus aspektā.

6. Civillikuma 1459.pants atspoguļo viltus jēdzienu civiltiesībās: viltus ir otras personas prettiesīgs maldinājums, lai viņu piedabūtu izdarīt viņas interesēm pretēju darbību vai atturēties no tās.³ Likumdevējs ir atzinis viltus prettiesiskumu, nodrošinot pieviltajai personai tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ar kuriem ir iespējams novērst tai nelabvēlīgās viltu sekas.⁴ Viltus var izpausties ļoti plašā diapazonā, ne tikai elementāros melos, bet arī nepilnīgas

¹ Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006., 192.lpp.

² Альбрехт С., Венц Дж., Уильямс Т. *Мошенничество*. СПб: Питер, 1995., 19. стр.

³ Civillikums. Ceturtā daļa. SAISTĪBU TIESĪBAS, "Ziņotājs" 1, 14.01.1993.

⁴ Balodis K. *Ievads civiltiesībās*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007., 266.lpp.

informācijas pārsniegšanā, liela mēroga mahinācijas, un, beidzot, krāpšanā, kurai ir kriminālnoziedzuma sastāvs.¹

7. Gadījumos citas personas prettiesiska maldināšana var tikt kvalificēta gan kā viltus, gan kā krāpšana (noziedzīgs nodarījums). Lai gan viltus un krāpšana šādā situācijā tiek izdarīta ar vienu un to pašu darbību, juridiski tomēr šie abi prettiesiskas rīcības veidi ir jānošķir.²

8. Lai nošķirtu civiltiesisku deliktu no viltus vai ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas ka noziedzīgas darbības ir nepieciešams konstatēt:

- vainīgā nodomu un nolūku,
- darbības vai bezdarbības intensitāti,
- noteikt attiecības starp konkurējošām normām (speciālām un vispārējām),
- cēloņsakarību starp prettiesisko darbību vai bezdarbību un tām sekām, kas iestājušās šīs darbības vai bezdarbības rezultātā.

Proti, precīza noziedzīga nodarījuma subjektīvas puses noteikšana palīdz norobežot krāpšanu kā no civiltiesiskiem parkāpumiem, tā arī no citiem mantiska rakstura noziedzīgiem nodarījumiem.³

¹ Torgāns K. *Civillikuma komentāri. Saistību tiesības*. Rīga: Mans īpašums, 2000., 54.lpp.

² Sergejs Rudāns M. *Saistību tiesību komentāri. VI.Viltus*. Rīga: žurnāls Jurista Vārds, 16.01.2007., Nr.3 (456).

³ Rudzītis O. *Noziedzumi pret pilsoņu personisko īpašumu. Krāpšana*. Rīga: Pētera Stučkas LVU redakcijas un izdevniecības daļa, 1974., 22.lpp.

Anotācija

Bakalaura darba temats ir viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas krimināltiesiskais un civiltiesiskais aspekts. Darbs ir strukturēts vairākās nodaļās: ievads, trīs nodaļas un kopsavilkums – darbā veiktie secinājumi un priekšlikumi. Ievadā noteikts bakalaura darba uzdevums un mērķis. Uzdevums ir izpētīt viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas krimināltiesisku un civiltiesisku aspektu. Savukārt, darba mērķis noteikt robežu, nošķirot civiltiesisku deliktu no viltus vai ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanās, kā noziedzīga nodarījuma par kuru saskaņā ar Krimināllikumu stājas kriminālatbildība. 1.nodaļā tiek aplūkots viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas krimināltiesiskais aspekts, nosakot to izpausmju formas un pamatojot tos ar piemēriem. 2. nodaļā tiek aplūkots viltus un ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanas civiltiesiskais aspekts, nosakot to izpausmju formas un pamatojot tos ar piemēriem. 3.nodaļā tiek aplūkots jautājums par civiltiesiskā delikta nošķiršanu no viltus vai ļaunprātīgas uzticēšanās izmantošanās, kā noziedzīga nodarījuma par kuru saskaņā ar Krimināllikumu iestājas kriminālatbildība. Kopsavilkumā ir izteikti 8.secinājumi par darba izvirzītu uzdevumu un mērķi.

Annotation

A bachelor's work theme is the civil and the criminal aspect of false and abuse of trust. The work's structure includes many chapters: introduction, three chapters and summary – in the work made conclusions and proposals. At the bachelor's work introduction are defined tasks and aim. The task is to explore the civil and the criminal aspect of false and abuse of trust. And the work's aim is to define the border separating the civil tort from the false and abuse of trust like criminal offence under the Penal Code, when person is criminalizing into. At the 1st chapter is overviewed the criminal aspect of false and abuse of trust. At the 2nd chapter is overviewed the civil aspect of false and abuse of trust. At the 3rd chapter is defined the border separating the civil tort from the false and abuse of trust like criminal offence under the Penal Code, when person is criminalizing into. At the summary are made 8 conclusions about the works aim and tasks.

Izmantoto avotu saraksts

Literatūra

- 1) Balodis K. *Ievads civiltiesībās*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007.
- 2) Kauke V. *Latvijas PSR kriminālkodeksa komentāri. J.Dzenīša un A.Niedras vispārīgā redakcijā*. Rīga: Avots, 1982.
- 3) Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. *Krimināltiesības. Vispārīga un sevišķā daļa*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
- 4) Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. *Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs 3.grāmata*. Rīga: AFS, 2007.
- 5) Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. *Krimināltiesības. Vispārīga daļa*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
- 6) Liholaja V. *Komentāri par Latvijas tiesu praksi krimināllietās*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
- 7) Mežulis D. *Īpašuma krimināltiesiskā aizsardzība*. Rīga: Turība, 2006.
- 8) Mincs P. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem*. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.
- 9) Rudzītis O. *Noziegumi pret pilsoņu personisko īpašumu. Krāpšana*. Rīga: Pētera Stučkas LVU redakcijas un izdevniecības daļa, 1974.
- 10) Torgāns K. *Civillikuma komentāri. Saistību tiesības*. Rīga: Mans īpašums, 2000.
- 11) Альбрехт С., Венц Дж., Уильямс Т. *Мошенничество*. Спб: Питер, 1995.
- 12) Арендаренко А. В., Голубев И. И. *Разграничение уголовной и гражданско-правовой ответственности при обмане или злоупотреблении доверием*. М: Юрист. 2002.
- 13) Ваулина Т. И., Волостнов П. А., Ковалев М. И. *Уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов*. М: НОРМА-ИНФРА., 1998.
- 14) Гаухман А.Д., Колодкина Л.М., Максимов С.В. *Уголовное право. Часть ообщая. Часть особенная*. М.: Юриспруденция, 1999.
- 15) Коряковцев В.В., Питулько К.В. *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*. Спб.: Питер, 2004.
- 16) Лопашенко Н. А. *Преступления в сфере экономики: авторский комментарий к уголовному закон*. М.: Wolters Kluwer, 2006.
- 17) Лопашенко Н. А. *Преступления против собственности: теоретико-прикладное исследование*. М.: ЛексЭст, 2005.

Periodika

- 1) Ievitis J., Pundurs A. *Krāpšana vai civiltiesisks strīds*. Rīga: žurnāls Jurista Vārds, 29.04.2008., Nr.17 (521).
- 2) Iļjanova D. *Tiesību normu un principu kolīzija. Likums un Tiesības*, 2000, 2. sēj., Nr.12.
- 3) Leja M. *Ļaunprātīga uzticības izmantošana darījumos ar nekustamo īpašumu*. Rīga: žurnāls Jurista vārds, 23.12.2008., Nr.48 (553).
- 4) Sergejs Rudāns M. *Saistību tiesību komentāri. VI.Viltus*. Rīga: žurnāls Jurista Vārds, 16.01.2007., Nr.3 (456).

Normatīvie akti

- 1) Civillikums, "Ziņotājs" 1, 14.01.1993.
- 2) Krimināllikums, "Latvijas Vēstnesis" 08.07.1998., Nr.199/200 (1260/1261).
- 3) Latvijas PSR kriminālkodekss, "Ziņotājs", 01.01.1961, zaudējis spēku.
- 4) Уголовный кодекс РФ от 13 июня 1996 г. N 63-ФЗ (УК РФ).

Tiesu prakse

- 1) Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008. gada 16.aprīļa spriedums lietā Nr. SKC –148
- 2) Krimināllietas SKK-630/2007 (Nr. 12280001505) materiāli.
- 3) Krimināllietas SKK-405/2008 (Nr.11517004206) materiāli.

Pievienoto dokumentu saraksts

Bakalaura darbam autore pielikumā pievieno sekojošus dokumentus:

- 1) Apliecinājums par bakalaura darba patstāvīgu uzrakstīšanu un nav plaģiāts, kopā uz 1.lpp.
- 2) Bakalaura darba pielikums par darba aizstāvēšanu, kopā uz 1.lpp.
- 3) Aleksandra sūdzība par Jelgavas pilsētas un rajona policijas pārvaldes Kārtības policijas biroja 2.nodaļas iecirkņa priekšnieka 22.11.2008. lēmumu, kopā uz 3.lpp.
- 4) Aleksandra sūdzība par par Jelgavas pilsētas prokuratūras 15.12.2008. lēmumu, kopā uz 2.lpp.
- 5) Zemgales tiesas apgabala prokuratūras virsprokūroņa P.Cvetkova atbilde uz Aleksandra sūdzību, kopā uz 2.lpp.